

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**JURIDISKĀS PESONAS MAKSĀTNESPĒJAS PROCESS.
TENDENCES UN RISINĀJUMI.**

BAKALaura DARBS

Autors: Dainis Krišjānis

Studenta apliecības numurs: dk11129

Darba vadītājs: Dr.iur Aivars Lošmanis

RĪGA 2015

ANOTĀCIJA

Juridiskās personas maksātnespējas procesam ir būtiska loma valsts ekonomikas izaugsmē un ilgtspējā. Tas nodrošina valsts ekonomikas normālu funkcionēšanu, izslēdzot no civiltiesiskās aprites funkcionēt nespējīgas juridiskas personas un atgriež civiltiesiskajā aprītē tās materiālās vērtības, kas vēl atrodas uzņēmuma aktīvos.

Ņemot vērā dažāda statusa institūciju un mediju aktivitātes, sabiedrībā ir radīts viedoklis, ka maksātnespējas regulējums valstī ir nekvalitatīvs, bet maksātnespējas procesu vadošie maksātnespējas administratori korumpēti un nekompetenti.

Bakalaura darba mērķis ir noskaidrot vai spēkā esošais Maksātnespējas likums patiešām ir nekvalitatīvs, ir radījis un vēl joprojām rada problēmas tiesību normu piemērošanā, vai veiktie grozījumi Maksātnespējas likumā bija nepieciešami un palīdzēs sasniegt likuma mērķi, vai Maksātnespējas likumā nepieciešami papildus grozījumi, vai arī nepieciešama pilnīga nozares reforma.

Bakalaura darba uzdevums ir atklāt likuma normu piemērošanas problēmas laika posmā no 2010. gada novembra, kad spēkā stājās Maksātnespējas likums patreizējā redakcijā, līdz šim brīdim, lai konstatētu vai likuma normu piemērošanas problēmas ir fundamentālas un līdz ar to ir nepieciešama likuma normu grozīšana vai arī iespējams aprobežoties ar tiesību normu interpretāciju un tulkošanu no normu piemērotāju puses.

Bakalaura darbā maksātnespējas regulējuma izpētes rezultātā, izdarīts secinājums, ka spēkā esošais Maksātnespējas likums nodrošina pietiekami efektīvu juridiskas personas maksātnespējas procesa procesuālo norisi, taču ne vienmēr ar tajā noteiktajiem tiesiskajiem līdzekļiem ļauj sasniegt likuma mērķi. Grozot Maksātnespējas likuma tiesību normas, kas regulē parādnieka mantas pārdošanas procesu, precizējot mantas pārdošanas veidus un kārtību, būtu iespējams būtiski efektīvizēt maksātnespējas procesa norisi un izslēgt procesa dalībnieku subjektīvo interešu ietekmi uz to. Lielāka ekonomiskā labuma sasniegšanai, būtu nepieciešama obligāta ekonomikas sfērās praktizējošu speciālistu piesaiste, maksātnespējīgo uzņēmumu vai to daļu biznesa perspektīvu izvērtēšanai. Tādā gadījumā, pirms ikviena maksātnespējas procesa ierosināšanas, tiktu pamatoti izvērtētas uzņēmuma maksātnespējas atjaunošanas iespējas, pozitīva slēdziena gadījumā, īstenojot Maksātnespējas likumā paredzētos tiesiskās aizsardzības pasākumus, bet negatīva slēdziena gadījumā, nekavējoties pasludinot juridiskas personas maksātnespējas procesu.

ANNOTATION

Insolvency process of legal person has substantial role in growth and sustainability of public economy. It ensures normal functioning of public economy, excluding from civil turnover legal persons which cannot function and return to civil turnover material values existing in the assets of company.

Considering activities of different status institutions and media, the opinion that insolvency regulation in the country is not qualitative, but insolvency administrators managing the insolvency process are corrupted and non-competent, has been created.

The goal of Bachelor's paper is to specify if current Insolvency Law is not really qualitative, has created and still creates problems related to the application of legislation, if amendments made in the Insolvency Law were necessary and will help to achieve the goal of Law and if additional amendments or complete reform of industry are required.

The task of Bachelor's paper is to recognize problems of the application of legislation within the period from November, 2010 when current wording of Insolvency Law came into force, up to now, in order to recognize whether the problems of the application of legislation are fundamental and amendment of legislation is required or it is possible to restrict with the interpretation of legislation from the point of view of persons who apply this legislation.

Within the Bachelor's paper in the result of insolvency regulation research, it was concluded that current Insolvency law ensures sufficiently effective procedure of insolvency process of legal person however achievement of the goal of Law is not always reached by stated legal measures. Upon amendment of Insolvency Law legislation which regulates the sales process of debtors' property, by specifying types and order of property sales process, it would be possible to make the insolvency process more effective and exclude influence of subjective interests of process participants. In order to acquire advanced economic benefits, the attraction of specialists acting in the sphere of economics would be necessary for the evaluation of business perspective of insolvent companies or their parts. In such case before the institution of any insolvency process, renewal option of company solvency would be justly evaluated and in case of positive conclusion security actions stated in the Insolvency Law would be implemented, but if the conclusion would be negative, insolvency process of legal person would be announced immediately.

SATURS

SATURS.....	4
APZĪMĒJUMU SARAKSTS	5
IEVADS	6
1. JURIDISKĀS PERSONAS MAKSĀTNESPĒJAS REGULĒJUMS	8
1.1. Faktu konstatācija 2014.-2015.gads	8
1.2. Maksātnespējas likums	11
1.3. Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departamenta judikatūra	13
1.4. Valsts kontroles revīzijas ziņojums un tajā konstatētās problēmas	21
2. MAKSĀTNESPĒJAS LIKUMA NORMU PIEMĒROŠANAS PROBLĒMAS	26
2.1. Tiesiskās aizsardzības un maksātnespējas procesa pasludināšana	28
2.2. Kreditoru prasījumu atzīšana	30
2.2.1. Kreditoru prasījumu atzīšana TAP un ĀTAP	30
2.2.2. Kreditoru prasījumu atzīšana juridiskas personas maksātnespējas procesā	31
2.2.3. Fiktīvo kreditoru problēma.....	32
2.2.4. Cedētas prasījuma tiesības	34
2.3. Parādnieka darījumu analīze	35
2.3.1. Bezatlīdzības darījumi.....	35
2.3.2. Atkāpšanās no līguma izpildes	37
2.4. Parādnieka mantas pārdošana	38
2.4.1. Mantas pārdošanas novilcināšana	38
2.4.2. Parādnieka uzņēmuma pārdošana	39
2.4.3. Civilprocesa likuma normu ievērošana mantas pārdošanas procesā	40
2.4.4. Mantas pārdošana pa daļām	40
2.4.5. Nekustamā īpašuma otrā izsole	41
2.4.6. Ārvalstīs atrodošās mantas pārdošana	42
2.5. Maksātnespējas procesā atgūto līdzekļu sadale	43
2.5.1. Maksātnespējas procesa izmaksas	44
2.5.2. Administratora atlīdzība kā daļa no maksātnespējas procesa izmaksām.....	46
2.6. Maksātnespējas procesa izbeigšana	47
3. MAKSĀTNESPĒJAS PROCESA REGULĒJUMA ATŠĶIRĪBAS CITĀS VALSTĪS .	51
3.1. Igaunija	51
3.2. Lietuva	52
3.3. Somija.....	54
REZULTĀTI	56
SECINĀJUMI	59
IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI.....	61

APZĪMĒJUMU SARAKSTS

TAP – tiesiskās aizsardzības process.

ĀTAP – ārpus tiesiskās aizsardzības process.

Maksātnespējas administrators – arī administrators.

IEVADS

Juridiskas personas maksātnespējas process ir sociālekonomiska parādība, kas no vienas puses rodas tautsaimniecības ekonomisko faktoru ietekmē, no otras puses zināšanu trūkuma dēļ, bet trešās – psiholoģisko faktoru ietekmē. Visi šie faktori kopumā noved pie cikliskām maksātnespējas procesu ekspansijām, kad no civiltiesiskās aprites tiek izslēgtas tādas juridiskās personas, kas sava finansiālā stāvokļa dēļ nav spējīgas piedalīties civiltiesiskajā apgrozībā. Maksātnespējas procesa jēga ir kreditoru prasījumu apmierināšana un funkcionēt nespējīgās juridiskās personas izslēgšana no civiltiesiskās aprites. Maksātnespējas procesa sekas ir maksātnespējīgā komersanta izslēgšana no komercreģistra.

Maksātnespējas regulējums ilgstošā laika periodā ir atradies patstāvīgi mainīga stāvoklī. Kopš 2008. gada ekonomiskās krīzes, kad maksātnespējas tika pasludinātas masveidā un atklājās likuma nepilnības, nozares regulējums tikai mainīts gan iekšējās nepieciešamības (pilnveidošanas), gan ārēja spiediena rezultātā (starptautiskie aizdevēji).

Lai arī šobrīd maksātnespējas gadījumu skaits ir mazinājies, problēmas maksātnespējas procesa īstenošanā nav izzudušas. Arvien publiski ar masu mediju starpniecību tiek informēta sabiedrība par “klienākiem” pārkāpumiem maksātnespējas procesos. Pārsvārā gadījumu par banku kā kreditoru interešu aizskārumu. Finanšu sektors investējot naudu ne tikai publicitātē, bet ar spiedienu, pārtraucot patērētāju kreditēšanu, ir panācis sev nelabvēlīgu Maksātnespējas likuma grozījumu neizsludināšanu.

Atsevišķos maksātnespējas procesos aktīvi iesaistījušās tiesībsargājošās institūcijas un aiz to muguras saskatāms politiskais spiediens.

Valsts dažādu institūciju iesaistīšanās maksātnespējas procesa regulējuma izpētē, liecina gan par procesa regulējuma nepilnībām, gan par interešu sadursmi.

Ar 2015. gada 1. martu spēkā ir stājušies Maksātnespējas likuma grozījumi, kuri nozarē radījuši zināmu apjukumu, pielīdzinot maksātnespējas procesa administratorus amatpersonām, tādējādi izslēdzot no to loka personas, kuras nevar apvienot savu profesionālo darbību ar amatpersonas statusu (advokātus) un uzliekot tiem papildus birokrātisko slogu – ienākumu deklarēšanas pienākumu.

Maksātnespējas procesa administratori savās interesēs nav vienoti, tādēļ iekšējā nozares pašorganizācija nefunkcionē pilnvērtīgi, kopējā nestabilitātē ieguldot savu artavu.

Tādējādi maksātnespējas process, kam jānodrošina materiālo vērtību taisnīga pārdale un saimnieciskās vides attīrīšana, tiek pakļauts dažādu interešu spiedienam, kas nerada stabilu pamatu ātrai sistēmas sakārtošanai.

Papildus tiesiskās vides nestabilitātei, pastāvošā ģeopolitiskā situācija liecina, ka ar lielu varbūtību tuvojas kārtējais maksātnespēju vilnis, kas situāciju padara vēl saspringtāku.

Šādos apstākļos būtiski ir saprast maksātnespējas procesa regulējuma aktuālākas problēmas un to risinājumu iespējas.

Darba mērķis ir konstatēt Maksātnespējas likuma regulējuma nepilnības no likuma piemērotāju viedokļa, analizēt ārējā spiediena uz nozari pamatotību, meklēt un rast problēmu vispārīgus risinājumus.

Darbā pamatā tiek pielietotas šādas zinātniskās pētniecības metodes: 1) analītiskā metode; 2) deduktīvā metode; 3) induktīvā metode; 4) vēsturiskā metode; 5) salīdzinošā metode.

Viena no galvenajām darbā izmantotajām pētniecības metodēm ir analītiskā metode. Analītiskā metode ir izmantota pētot augstākās instances tiesas jurisprudenci - nolēmumus, normatīvos aktus, gan arī citus tiesību avotus, pētījumus un revīzijas. Analīze ir veikta secinājumu, vērtējumu un priekšlikumu pamatā.

Pētot maksātnespējas likuma normu piemērošanu praksē un ar to saistīto tiesu praksi, iespējams izdarīt secinājumus par likuma mērķa sasniegšanas iespējām ar tiesību normu tulkošanu. Šādu secinājumu pamatā ir induktīvā pētnieciskā metode.

Pētot Maksātnespējas likuma principu ietekmi uz likuma normu piemērošanu praksē ir izmantota deduktīvā pētniecības metode.

Arī vēsturiskajai pētniecības metodei ir sava nozīme. Lai saprastu maksātnespējas procesa regulējuma veidošanās aspektus, nepieciešams zināt un saprast tos vēsturiskos, politiskos apstākļus, kas pastāvējušas maksātnespējas procesu regulējuma reformēšanas un likuma grozījumu tapšanas laikā.

Mazāka nozīme darbā ir salīdzinošai metodei. Salīdzinošā metode izmantota maksātnespējas procesu regulējumu citās valstīs specifiskāko atšķirību ieskicēšanai.

Darbs strukturāli sastāv no ievada, trīs paplašināta pētījuma daļām, kopsavilkuma un izmantotās literatūras un tiesību avotu saraksta.

Darbā pirmajā daļā ir konstatēti praksē pielietojamie juridiskas personas maksātnespējas regulējumi, tiesību normu tulkojumi, pretenzijas pret maksātnespējas regulējumu un analizēta to pamatotība. Darba otrajā daļā ir identificētas dažādās juridiskas personas maksātnespējas procesa stadijās Maksātnespējas likuma normu piemērošanas problēmas, to sekas un risinājumi. Darba trešajā daļā ieskicētas būtiskākās atšķirības citu valstu maksātnespējas procesu regulējumos.

Darba kopējais apjoms ir 63 lapaspuses.

1. JURIDISKĀS PERSONAS MAKSĀTNESPĒJAS REGULĒJUMS

OECD (ESAO – ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācija) ziņojumā par Latviju (2015.gada februārī) norāda uz sekmīgi funkcionējošas maksātnespējas sistēmas lomu valsts ekonomikas izaugsmē un to, ka svarīgi ir nodrošināt līdzsvaru starp kreditoru un parādnieku interešu aizsardzību:

- 1) piemēram, parādniekam labvēlīgāka maksātnespējas sistēma veicina augstāku ražīgumu un efektīvāku resursu pārdali (Bravo-Biosca et al., 2013). (...) Zemas biznesa likvidācijas izmaksas nodrošina atbrīvošanos no uzņēmumiem ar zemu attīstības potenciālu;
- 2) maksātnespējas sistēma, kurā vairāk tiek aizsargātas kreditoru intereses un parādnieks tiek sodīts, samazina uzņēmēju vēlmi uzņemties risku, mazinot uzņēmējdarbības vides dinamiku (Bravo-Biosca et al., 2013), (...) jaunu tehnoloģiju ieviešana notiek lēni (Westmore, 2013).¹

No tā izriet, ka visu juridiskas personas maksātnespējā procesā iesaistīto pušu intereses nav iespējams vienlīdz pilnīgi aizsargāt. Maksātnespējas tiesiskajā regulējumā likumdevējam ir jāizdara izvēle starp parādnieku un kreditoru interešu aizsardzības apmēru.

1.1. Faktu konstatācija 2014.-2015.gads

Laika posmā no 2014. gada 25. septembra līdz 2015. gada 1. martam ir notikušas būtiskas izmaiņas maksātnespējas procesu regulējumā. Izmaiņas no vienas puses daļēji rosinājušas pastāvošā maksātnespējas procesa regulējumu trūkumu konstatēšana un novēršanas nepieciešamība, bet no otras puses pirmsvēlēšanu populisms, kas iespaidojis tādu likuma normu pieņemšanu, kas tā arī nekad nestājās spēkā sakarā ar apstākli, ka jaunā sasaukuma Saeima attiecīgo tiesību normu spēkā stāšanās termiņu sākotnēji pagarināja, bet pēc tam tās pilnībā atcēla.

2014. gada 25. septembrī 11. Saeima izmantojot apstākli, ka maksātnespējas likums ir atvērts grozījumu veikšanai, tajā iestrādāja “nolikto atslēgu” principu, tas ir samazināja fiziskas personas atbildības apmēru ar ieņēmumiem no ieķīlātā īpašuma pārdošanas, pārējā daļā fiziskas personas saistības paredzot dzēst līdz ar izsoles akta apstiprināšanu. Papildus 11. Saeima pakļaujoties mediju un to “uzkurinātās” sabiedrības spiedienam vērsās pret maksātnespējas

¹ OECD Economic Surveys: Latvia February 2015. Pieejams: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-surveys-latvia-2015_9789264228467-en#page101 [Skatīts:20.03.2015]

administratoru patvaļu tādā veidā, ka tos amata darbībā pielīdzināja amatpersonām, ar mērķi tādā veidā palielināt to atbildību.

2014. gada 4. oktobrī Latvijā notika 12. Saeimas vēlēšanas. Ar 2014. gada 18. decembra grozījumiem Maksātnespējas likumā tika pagarināts 2014. gada 25. septembra Maksātnespējas likuma grozījumu spēkā stāšanās termiņš līdz 2015. gada 1. martam. Pēc ilgām diskusijām ar Komercbanku asociāciju un hipotekārās kreditēšanas pakalpojumu sniegšanas faktiskas pārtraukšanas, ar 2015.gada 19.februāra grozījumiem Maksātnespējas likumā no 2014. gada 25. septembra Maksātnespējas likuma grozījumiem tika svītrotas tās tiesību normas, kas attiecās uz fizisko personu atbildības samazināšanu attiecībā pret nodrošinātajiem kreditoriem, ierobežojot to atbildību par saistību ar ieņēmumiem no ieķīlātās mantas pārdošanas.

Lai arī visskaļāk izskanējušās 2014. gada 25. septembra grozījumu Maksātnespējas likumā tiesību normas attiecas uz fiziskajām personām, kas tā arī nav stājušās spēkā, attiecībā uz juridisko personu maksātnespējas procesu, tās pilnā apmērā ir stājušās spēkā. Tādējādi kopš 2015. gada 1. marta ir saīsināts kreditoru pieteikšanās termiņš, nosakot, ka pēc 6 mēnešu iztecēšanas, kreditori ar noilgumu zaudē savas prasījuma tiesības, ir noteikts 6 mēnešu termiņš visai parādnieka mantas pārdošanai, ir papildus noteikta valdes locekļu atbildība par dokumentu nenodošanu administratoram, kā arī ieviests jauns nodrošinātā kreditora paveids – nodrošinātais kreditors, kura prasījuma tiesības atkarīgas no nosacījuma iestāšanās. “Likumdevējs ir ieviesis gan terminu (...) "kreditors, kura prasījuma tiesības atkarīgas no nosacījuma iestāšanās" jeb "nosacīts nodrošinātais kreditors", gan attiecīgo tiesību institūtu. Mērķis – risināt tā sauktās trijstūra attiecības – situācijas, kad parādnieka manta kalpo trešās personas saistību nodrošinājumam. Turpmāk šādam kreditoram, piesakot savu kreditora prasījumu, būs jānorāda, ka prasījuma tiesības ir atkarīgas no nosacījuma iestāšanās, kā arī prasījuma apmērs un datums (ja tāds ir zināms), līdz kuram nosacījumam jāiestājas, un nodrošinājumu kalpojošās (ieķīlātās) parādnieka mantas vērtība maksātnespējas procesa pasludināšanas dienā².

2015. gada 27. janvārī Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kopsapulcē tika apspriests Tiesu prakses juridiskās personas maksātnespējas procesa lietās apkopojums un atzīts par publiskojamu. Tiesu prakses apkopojumā ir analizēta juridiskas personas maksātnespējas pieteikuma jautājumu izskatīšana tiesās un atsevišķu veidu tiesu nolēmumi pēc juridiskas personas maksātnespējas procesa pasludināšanas.

2015. gada 3. martā Valsts kontrole nāca klajā ar Revīzijas ziņojumu Nr.2.4.1-5/2014 “Vai valstī īstenotā maksātnespējas politika ir efektīva?”.

² Bērziņš G. Aktuālie grozījumi maksātnespējas likumā: kas un kāpēc mainījies. Jurista Vārds, 2015. gada 3. marts, nr.09(861), 10.-16.lpp.

2015. gada 11. martā pārdošanā nonāca Tiesu namu aģentūras sadarbībā ar Maksātnespējas administrāciju sagatavotais palīglīdzekli maksātnespējas tiesību piemērošanas jomā – grāmata "Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008.-2014.". Izdevumā apkopoti Maksātnespējas administrācijas būtiskākie skaidrojumi un atziņas, kas sniegti atbildēs uz Maksātnespējas administrācijai uzdotajiem jautājumiem laika posmā no 2008. gada 1. janvāra līdz 2014. gada 31. decembrim un kas aptver praktiski visus maksātnespējas tiesību jautājumus juridiskās personas maksātnespējas procesā, fiziskās personas maksātnespējas procesā, kā arī TAP.

Dažādu valsts varas atzaru vienlaicīga aktivizēšanās maksātnespējas jautājumu izpētes sfērā, liecina, ka šobrīd tas ir īpaši aktuāls jautājums, problemātisks, iespējams nekvalitatīvi regulēts, normatīvi pretrunīgs un praksē nepareizi piemērots, tātad zinātniski pētāms, vispusīgi analizējams un regulējumā uzlabojams.

Maksātnespējas normatīvais regulējums ir bieži mainīts salīdzinoši īsā laikā un nenodrošina maksātnespējas jomas tiesisko stabilitāti. Tā rezultātā maksātnespējas procesiem tika piemērotas dažādas tiesību normas, kas satur atšķirīgas maksātnespējas procesā iesaistīto subjektu tiesības, maksātnespējas procesa risinājumus un atsevišķi procesuālie jautājumi tika risināti būtiski atšķirīgā veidā. Maksātnespējas procesos, kuri uzsākti līdz 2007. gada 31. decembrim, tika piemērotas likuma „Par uzņēmumu un uzņēmējsabiedrību maksātnespēju” normas, TAP un maksātnespējas procesos, kuri uzsākti laika posmā no 2008. gada 1. janvāra līdz 2010. gada 31. oktobrim, tika piemērotas minētajā laika posmā spēkā esošā Maksātnespējas likuma normas un uz tā pamata izdotie normatīvie akti, TAP un maksātnespējas procesos, kuri uzsākti laika posmā no 2010. gada 1. novembra, tika piemērotas minētajā laika posmā spēkā esošā Maksātnespējas likuma normas un uz tā pamata izdotie normatīvie akti. Šādā situācijā maksātnespējas administratoram bija detalizēti jāpārzina visu trīs likumu normas un jāņem vērā tās īstenojot maksātnespējas procesa procesuālos pasākumus, kas neapšaubāmi noveda pie kļūdām, procesuālo normu piemērošanas pārkāpumiem un nevienveidīgas tiesību normu piemērošanas rezultāta.

Ar 2015.gada 1.martu spēkā stājās Maksātnespējas likuma grozījumi, ar kuriem Maksātnespējas likuma pārejas noteiktumos tika noteikts, ka visi šā likuma grozījumi, kas stājas spēkā 2015.gada 1.martā, ir piemērojami visiem līdz 2015.gada 28.februārim uzsāktajiem procesiem (Maksātnespējas likuma Pārejas noteikumu 11.punkts). Izņēmumi noteikti attiecībā uz nodrošināto kreditoru statusu, administratora pienākumu sniegt viedokli pat TAP pasākuma plānā iekļauto kreditoru prasījumu pirmsšķietamo pamatotību, jau izsludinātām izsolēm un darījumu apstrīdēšanu procesos, kas pasludināti līdz 2015. gada 28. februārim, tiesības un noteikumus saglabājot tajos iepriekš likumos noteiktajā veidā.

Ar Maksātnespējas likuma Pārejas noteikumiem maksātnespējas administratoriem ir uzlikts pienākums līdz 2015.gada 31.augustam iesniegt tiesā pieteikumu par maksātnespējas procesa izbeigšanu sakarā ar bankrota procedūras pabeigšanu, ja maksātnespējas process ir uzsākts atbilstoši likumam "Par uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību maksātnespēju" un nav izbeigts vai arī līdz 2015.gada 31.decembrim, ja juridiskās personas maksātnespējas process ir uzsākts atbilstoši Maksātnespējas likumam, kas bija spēkā līdz 2010.gada 31.oktobrim, un nav izbeigts.

Vienlaikus, gan likumdevējs ir saglabājis iespēju pagarināt maksātnespējas procesu norisi, ja kreditoru sapulce līdz 2015.gada 31.augustam pieņem lēmumu par mierizlīguma, izlīguma, sanācijas vai TAP piemērošanu. Tādā gadījumā maksātnespējas process ir turpināms atbilstoši tiem normatīvajiem aktiem, kas bija spēkā dienā, kad tika uzsākts attiecīgais maksātnespējas process.

Ar Maksātnespējas likuma Pārejas noteikumiem likumdevējs ir pieļāvis izņēmumu maksātnespējas procesa pabeigšanai, ja maksātnespējas procesu nevar izbeigt sakarā ar uzsāktu tiesvedību civillietās vai administratīvajās lietās, Maksātnespējas administrācijas ieskatā pamatotu iemeslu dēļ un ja parādnieks, kuram pasludināts maksātnespējas process, ir atzīts par cietušo kriminālprocesā. Šādos gadījumos ir sasaucama kreditoru sapulce jautājuma izlemšanai par tiesvedības turpināšanu un jautājuma izlemšanai par bankrota procedūras pabeigšanu.

1.2. Maksātnespējas likums

Šobrīd spēkā ir 2010. gada 26. jūlija Maksātnespējas likums ar pēdējiem grozījumiem, kuri stājušies spēkā no 2015. gada 1. marta. Likumam nav retrospektīva spēka tādēļ maksātnespējas procesi, kuri ierosināti pirms likuma spēkā stāšanās noris atbilstoši iepriekšējām Maksātnespējas likuma redakcijām un likumam "Par uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību maksātnespēju", izņemot spēkā esošā likuma iepriekš minētos Pārejas noteikumus paredzētos izņēmumus.

Jau šobrīd steidzamības kārtībā tiek skatīts 11. Saeimā pirmajā lasījumā atbalstītais likumprojekts "Grozījumi Maksātnespējas likumā" Nr.106/Lp12. Likumprojekta anotācijā norādīts, ka "Maksātnespējas likums šobrīd noteic plašas maksātnespējas procesa administratora pilnvaras juridiskās personas un fiziskās personas maksātnespējas procesā, tai skaitā pārņemt parādnieka mantu un rīkoties ar to, pieņemt lēmumus, kas ietekmē kreditoru intereses, kā arī kļūt par maksātnespējīgā komersanta faktiski vienīgo likumīgo vadītāju (amatpersonu) ar visplašākajām tiesībām lēmumu pieņemšanā un darījumu noslēgšanā, bet pēdējo gadu prakse liecina, ka tas, ka administratora profesijas statuss nav noteikts, apgrūtina

valsts spēju nodrošināt juridisko profesiju vienotu attīstību. Tāpat pēdējo gadu prakse liecina, ka administratoru rīcība neatbilst likumdevēja paredzētajam rīcības, atbildības un kompetences modelim”³.

Viens no būtiskākajiem trūkumiem maksātnespējas procesa administratora darbības regulējumā ir apstākļi, ka administratoram ar likumu ir piešķirtas plašas pilnvaras, administrējot TAP, juridiskās personas maksātnespējas procesu un fiziskās personas maksātnespējas procesu, taču administratora vieta institucionālajā sistēmā nenodrošina pienācīgu kontroles mehānismu. Proti, lai administrators spētu nodrošināt tiesisku procesa gaitu, administratoram savā rīcībā jābūt neitrālam un neatkarīgam.⁴ Ņemot vērā, ka juridiski ar Maksātnespējas likuma grozījumiem, kas stājušies spēkā ar 2015.gada 1.martu, administratori amata darbībās ir pielīdzināti amatpersonām, administratoru atbildības līmeņa celšanai līdzīgi kā citām amatpersonām ir nepieciešams disciplināratbildības regulējums, kurš varētu kalpot profesionālās atbildības un profesijas prestiža līmeņa celšanai.

Maksātnespējas procesa administratoru atbildības pastiprināšanai ar likuma grozījumiem tiek paredzēts, ka par administratora darbību regulējošo normatīvo aktu pārkāpumiem administratori ir saucami pie disciplināratbildības. Disciplinārlietu pret administratoru varēs ierosināt Maksātnespējas administrācija, tiesnesis, vai prokurors. Par pamatu disciplinārlietas ierosināšanai tiek paredzēts normatīvo aktu būtisks pārkāpums, profesionālo ētikas normu pārkāpšana, Maksātnespējas administrācijas apstiprinātās metodikas neievērošana, citu ar administratoru darbību saistītu iekšējo normatīvo aktu pārkāpums. Kā disciplinārsods būtu nosakāma piezīme, rājieni, naudas sods, atcelšana no amata.

Tāpat tiek paredzēts plašāks gadījumu spektrs, kad administrators būtu atceļams no amata, tajā skaitā, pamatojoties uz Disciplinārkomisijas lēmumu. Disciplinārlietu komisijas lēmums būs pārsūdzams Administratīvajā tiesā 30 dienu laikā no lēmuma paziņošanas dienas.

Ar likuma grozījumiem ir paredzēts noteikt, ka administratorus amatā iecel Maksātnespējas administrācijas direktors un administratori ne retāk kā reizi trīs gados (skaitot no amatā iecelšanas dienas vai iepriekšējā kvalifikācijas eksāmena nokārtošanas dienas) kārto kvalifikācijas eksāmenu.

Vienlaicīgi 2015. gada 31. martā deputāti D.Liepiņš, I.Brīvers, M.Šics, J.Ruka, J.Viļums un N.Kleinberga ir iesnieguši likumprojektu “Maksātnespējas procesa administratoru likums” (Nr.225/Lp12), kurš nodots Juridiskajai komisijai, kura noteikta par atbildīgo komisiju. Likumprojekts paredz atcelt maksātnespējas procesa administratoram no 2015. gada 1. marta

³ Iespējamie grozījumi Maksātnespējas likumā. Pieejami: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E02F90E2A228A1C8C2257DAA003ADDA7?OpenDocument> [skatīts 01.03.2015.]

⁴ Turpat.

piemēroto valsts amatpersonas statusu, ņemot vērā to, ka nevienā Eiropas Savienības dalībvalstī maksātnespējas procesa administrators nav pielīdzināts amatpersonai. Likumprojekta mērķis ir regulēt maksātnespējas procesa administratoru profesionālo un korporatīvo darbību, nodrošinot profesijas regulējumu atbilstoši tiesu sistēmai raksturīgajiem principiem – vienota profesionālā pašpārvalde, vienoti darbības un ētikas standarti, kā arī tiesu sistēmai raksturīgā disciplināratbildība. Likumprojekts paredz:

- 1) izveidot Latvijas Maksātnespējas procesa administratoru kolēģiju;
- 2) noteikt, ka maksātnespējas procesa administratori ir tiesu sistēmai piederīgas personas;
- 3) nodrošināt maksātnespējas procesa administratoru sertificēšanu;
- 4) īstenot administratoru kvalifikācijas pilnveidi;
- 5) izstrādāt vienotu profesionālās ētikas kodeksu un nodrošināt tā normu ievērošanu;
- 6) ieviest maksātnespējas procesa administratoru disciplināratbildību un disciplinārsodus;
- 7) izveidot Disciplinārlietu komisiju.

Jāatzīst, ka disciplināratbildības un tās piemērošanas noteikumu trūkums šobrīd ir tiek atzīts par aktuālāko maksātnespējas procesu regulējuma problēmu, jo pielīdzinot administratorus amatpersonām vai arī nākotnē grozot to statusu, un atzīstot tos pie tiesu varas piederošu profesiju pārstāvjiem, disciplināratbildība ir un būs viens no profesijas regulējuma stūrakmeņiem, jo soda, tai skaitā materiālā, ieviešana bez šaubām veicina apzinīgāku likuma normu ievērošanu. Jebkuras iespējamās soda sankcijas attur lielāko daļu likumpaklausīgo personu no apzināti pretlikumīgas rīcības, tādēļ var pieņemt, ka disciplināratbildības ieviešana samazinās administratoru pārkāpumus un veicinās vienveidīgas prakses īstenošanu maksātnespējas procesos.

1.3. Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departamenta judikatūra

2015. gada 27. janvārī Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu kopsapulcē tika apspriests un atzīts par publiskojamu tiesu prakses apkopojums juridiskās personas maksātnespējas procesa lietās. Pētījums izstrādāts projekta „Tiesu sistēmas dalībnieku un citu juridisko profesiju pārstāvju starpdisciplināras mācības par finanšu un ekonomisko noziegumu izcelsmi un tiesu praksi” ietvaros pēc Latvijas Tiesnešu mācību centra pasūtījuma. Pētījumā aplūkoti Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departamenta nolēmumi, kas pieņemti, izskatot protestus par tiesas nolēmumiem juridiskās personas maksātnespējas procesa lietās laika posmā no 2011. gada līdz 2014. gadam. Izvēlētais laika posms sakrīt ar laiku, kopš ir spēkā pašreizējais

Maksātnespējas likums. Šajā laika posmā Senāts/Civillietu departaments ir pieņēmis nolēmumus arī maksātnespējas procesa lietās, kas skatītas pirms 2010. gada 1. novembra un kuras regulē 2007. gada 1. novembra Maksātnespējas likums.

Tiesu prakses apkopojumā apskatīti jautājumi, kas saistīti ar juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikuma izskatīšanu un tiesas lēmumi pēc juridiskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas.

Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departaments ir konstatējis problēmas Maksātnespējas likuma normu piemērošanā un ar saviem nolēmumiem tulkojis likuma normas un aizpildījis likuma robus sekojošos jautājumos:

- 1) Attiecībā uz maksātnespējas procesa pieteikuma, kuru iesniedz parādnieks, Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departaments ir atzinis, ka “likumdevējs apzināti un pamatoti ir atvieglojis maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanu tiesā, neuzliekot pienākumu pierādīt maksātnespējas pazīmes. Atšķirībā no Civilprocesa likuma 363.² panta (kreditora juridiskās personas maksātnespējas procesa pieteikuma saturs), kura ceturtajā daļā noteikts, ka pieteikuma iesniedzējam ir jāpievieno pierādījumi par prasījuma pamatojumu un apmēru, Civilprocesa likuma 363.³ pants (parādnieka maksātnespējas procesa pieteikuma saturs) šādas prasības neizvirza. Civilprocesa likuma 363.³ pantā noteikts parādnieka maksātnespējas procesa pieteikuma saturs un izsmeļoši norādīti pieteikumam pievienojamie dokumenti. Minētā norma neuzliek parādniekam pienākumu pieteikumam pievienot pierādījumus par maksātnespējas procesa pazīmes esamību (SPC-50/2012, SPC-53/2013)”⁵.
- 2) Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departaments ir atzinis, ka “parādnieka brīdināšana ir obligāts priekšnoteikums maksātnespējas procesa ierosināšanai, bet pirms maksātnespējas pasludināšanas tiesai ir jāizvērtē neizpildītās saistības un parādnieka iebildumu formālo pirmšķietamo juridisko pamatotību. Parādnieks ir uzskatāms par maksātnespējīgu tikai tad, ja nepilda saistības, par kurām nav strīda. Kreditora brīdinājums ir likuma obligāta prasība pirms maksātnespējas pieteikuma iesniegšanas tiesā (Maksātnespējas likuma 57. panta 2. punkts). Savukārt juridiskās personas pamatoti iebildumi uz brīdinājumu ir vienīgais tiesiskās aizsardzības līdzeklis pret tās maksātnespējas procesu. Tāpēc šīs prasības neievērošana atzīstama par patstāvīgu pieteikuma noraidīšanas pamatu. Tiesai, izskatot maksātnespējas procesa pieteikumu, nav jāizšķir pēc būtības strīds par kreditora un parādnieka saistību pastāvēšanu, bet tikai jāvērtē, vai iebildumi, ko parādnieks cēlis, ir tādi, kas liek apšaubīt to, ka parāda

⁵ Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Tiesu prakse juridiskās personas maksātnespējas procesa lietās, Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015]

nemaksāšanas vienīgais iemesls ir parādnieka nespēja samaksāt. Maksātnespējas procesa lietā par nepamatotiem būtu uzskatāmi tikai tādi iebildumi, kas ir formāli, ar pierādījumiem neapstiprināti un acīmredzami virzīti tikai uz to, lai faktiski maksātnespējīgs parādnieks izvairītos no maksātnespējas procesa pasludināšanas (SPC-109/2010, SPC-25/2012). Papildus iepriekš minētajam Augstākās tiesas Civillietu departaments atzīst, ka, ja parādnieks iebilst pret saistību pastāvēšanu, tad šo iebildumu pamatotības kritērijs ir saistāms ar iebildumos izteikto apstākļu attiecināmību uz kreditora prasījumu. Lai iebildumus atzītu par pamatotiem maksātnespējas procesā, tiem vismaz pirmšķietami jābūt tādiem, lai gadījumā, ja tiesa atzītu tos par pierādītiem prasības tiesvedības kārtībā, tiesai varētu būt pamats maksātnespējas pieteikuma pamatā esošā prasījuma atzīšanai par nepamatotu un prasības noraidīšanai. Citiem vārdiem sakot, iebildumi uzskatāmi par pamatotiem, ja tie pirmšķietami var izslēgt maksātnespējas pieteikuma pamatā esošā prasījuma atzīšanas iespēju. Turklāt šī parādnieka iebildumu iespējamā ietekme uz prasījumu ir jāmotivē, un šai motivācijai jāsaturs pietiekams un loģisks pamatojums tam, kādā veidā šie iebildumi var ietekmēt kreditora prasījumu vai kādā veidā tie apliecina parādnieka maksātspēju (SPC-3/2015)⁶.

- 3) Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departaments ir paplašinājis likumā noteikto tiesas pienākumu formāli vērtēt maksātnespējas procesa pieteikuma atbilstību Maksātnespējas likuma un Civilprocesa likumā normām, nosakot, ka “tiesai papildus jāvērtē vai juridiskie apstākļi neliecina par ļaunprātīgu maksātnespējas procesa ierosināšanu. Kaut arī no Maksātnespējas likuma 57. panta 2. punkta izriet prezumpcija, ka parādnieks ir uzskatāms par maksātnespējīgu, ja nepilda saistības, par kurām nav strīda, tomēr tiesai, formāli konstatējot šos apstākļus, būtu jāpārbauda arī citi apstākļi, kas liek apšaubīt prezumpciju, ka nemaksāšana ir saistīta ar nespēju samaksāt (SPC-7/2014)⁷.
- 4) Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departaments īpašu vērību ir pievērsis parādnieka tiesību ievērošanai maksātnespējas lietas izskatīšanas sagatavošanas stadijā, atzīstot, ka “Tiesas pienākums ir nodrošināt parādniekam likumā garantēto tiesību izmantošanu ne vien piedalīties tiesas sēdē, bet arī būt informētam par ierosināto maksātnespējas procesu un iesniegto pieteikumu (SPC-22/2014)⁸.

⁶ Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Tiesu prakse juridiskās personas maksātnespējas procesa lietās, Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015]

⁷ Turpat.

⁸ Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Tiesu prakse juridiskās personas maksātnespējas procesa lietās, Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015]

- 5) Gadījumā, ja parādnieks saistību ir izpildījis pēc maksātnespējas pieteikuma iesniegšanas tiesā, Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departaments ir atzinis, ka “pieteikuma iesniedzējam tas jāatsauc līdz lietas skatīšanas pēc būtības uzsākšanai. Maksātnespējas likuma noteikumi neuzliek pieteicējam pienākumu atsaukt pieteikumu dienā, kad saņemts saistības izpildījums, un neliedz atsaukumu iesniegt tiesai līdz pieteikuma izskatīšanas pēc būtības uzsākšanai. Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 62. panta piektās daļas 2. punktu depozīts kreditoram nav atmaksājams tikai tad, ja kreditors, kurš saņēmis sava prasījuma apmierinājumu, nav atsaucis pieteikumu un attiecīgajā tiesas sēdē maksātnespējas procesa pieteikumu tiesa izskatījusi pēc būtības (SPC-53/2012)”⁹.
- 6) Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departaments nav atzinis par pamatotu tiesu mēģinājumu nepamatoti sašaurināt to personu loku, kurš var iesniegt maksātnespējas procesa pieteikumu tiesā, pamatojot to ar personīgo atbildību par pieteikumā ietverto informāciju. “Nedz Maksātnespējas likuma, nedz Civilprocesa likuma noteikumi neierobežo kreditora maksātnespējas likuma pieteikumu juridiskas personas vārdā iesniegt pilnvarotajam pārstāvim, ja pilnvara ietver atbilstošas tiesības (SPC-15/2011)”¹⁰.
- 7) Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departaments ir kvalificējis atbilstoši Maksātnespējas likuma subjektiem personas, kuras atrodas ķīlas devēja un ķīlas ņēmēja attiecības un atbildības apmēru, ja ķīlas devējs nav saistības parādnieks, un ķīlas devējam vai saistības parādniekam pasludināts maksātnespējas process, atzīstot, ka:
- a. (...) persona, kura piekritusi hipotēkas vai komercķīlas nodibināšanai un ar savu īpašumu garantējusi saistību izpildi, uzskatāma šā likuma izpratnē par parādnieku (SPC-10/2014)¹¹;
 - b. (...) ja parādnieks ir devis ķīlu par trešās personas saistībām, atzīstot ķīlas kreditora nodrošināto prasījumu ķīlas parādnieka maksātnespējas procesā, nodrošinātā prasījuma apmērs ir nosakāms, ņemot vērā faktisko prasījumu un ķīlas līgumā noteikto nodrošinātā prasījuma summu (SPC-3/2014)¹²;
 - c. (...) kreditors nodrošinātā kreditora statusu vai prasījumu izpildījumu var iegūt tikai gadījumā, ja tā prasījuma tiesības pret parādnieku ir nodrošinātas ar pašam parādniekam piederošu lietu, jo maksātnespējas vai TAP kreditoru saistību

⁹ Turpat.

¹⁰ Turpat.

¹¹ Turpat.

¹² Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Tiesu prakse juridiskās personas maksātnespējas procesa lietās, Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015]

dzēšana notiek ar parādniekam piederošu mantu (SPC-42/2013, SPC-58/2013, SPC-12/2014)¹³.

- 8) Attiecībā uz pārsūdzības jautājumiem Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departaments ir izdalījis maksātnespējas procesa administratora lēmumus par izsoles izdevumu un administratora atlīdzības aprēķināšanas pārsūdzības kārtību, precizējot to un atzīstot, ka “Maksātnespējas administratora lēmums par izsoles izdevumu un administratora atlīdzības aprēķināšanu ir pārsūdzams Maksātnespējas administrācijā, par kuras lēmumu savukārt ir tiesības iesniegt sūdzību tiesā, kas izskata attiecīgo maksātnespējas procesa lietu (SPC-33/2013)”¹⁴.

Papildus tiesu prakses apkopojumā iekļautajām Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departamenta atziņām juridiskās personas maksātnespējas procesu lietās, par ne mazāk nozīmīgiem ir atzīstami sekojošie secinājumi citās lietās:

- 1) pamatojot ar kreditoru vienlīdzības principa ievērošanas pienākumu Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departaments ir atzinis, ka TAP Maksātnespējas likums liedz parādniekam tiesības izlemt jautājumu par kreditora prasījuma neatzīšanu, jo vienpersoniski izlemjot jautājumu par kreditora prasījuma pamatotību, parādnieks var nepamatoti izslēgt kreditoru no to personu loka, ar kuru saskaņojams TAP pasākumu plāns. Tādējādi TAP pasākumu plānā ir jānorāda visi kreditori un parādnieks nevar izvēlēties, kurus kreditorus plānā iekļaut, bet kurus neiekļaut (SPC-28/2014, SPC-38/2013);
- 2) tiesību saglabāšanas princips ĀTAP attiecībā uz kreditora gribu ķīlas tiesības nodibināšanā un izbeigšanā izpaužas tādējādi, ka:
 - a. Kreditora prasījuma samazināšana pretēji viņa gribai nav izmantojama atrauti no Maksātnespējas likuma un TAP mērķiem un principiem, it īpaši tiesību saglabāšanas principa un saistību izpildes principa kontekstā. Savukārt Maksātnespējas likuma mērķi un principi nedrīkst tikt iztulkoti un izmantoti pretēji Satversmes 105.pantā noteiktajām pamattiesībām uz īpašumu. Tiesai, konstatējot prasījuma tiesību būtisku samazināšanu un mēģinājumu dzēst šo prasījumu nodrošinošo hipotēku, ir jāpievēršas piemērojamo tiesību normu sistēmiskajai un teleoloģiskajai iztulkošanai Satversmes 105.panta un Maksātnespējas likuma mērķu un principu kontekstā.Ja kreditora tiesību aizskārums ir divu savstarpēji saistītu galvenā parādnieka un ķīlas parādnieka ĀTAP rezultātu kumulatīvas sekas, lietas efektīva un

¹³ Turpat.

¹⁴ Turpat.

taisnīga izspriešana nav iespējama, aplūkojot ķīlas parādnieka ĀTAP tiesību jautājumus atrauti no galvenā parādnieka ĀTAP tiesību jautājumiem, jo vairāk tādēļ, ka ķīlas tiesība ir tikai blakus tiesība attiecībā pret prasījumiem pret galvenajiem parādniekiem (Civillikuma 1283.pants).

Galvenā parādnieka ĀTAP plānu nesaskaņojuša kreditora stāvoklis ĀTAP gaitā nevar tikt pasliktināts, samazinot ķīlas tiesību uz ķīlas parādniekam piederošo nekustamo īpašumu, tādēļ šā kreditora prasījums pret ķīlas parādnieku ir spēkā, turklāt apmēra ziņā tas atbilst kreditora pilnam prasījuma apmēram pret galveno parādnieku, kāds pastāvēja pirms galvenā parādnieka ĀTAP plāna apstiprināšanas (Maksātnespējas likuma 46.³ panta pirmā daļa (01.11.2007. likuma redakcijā) un Maksātnespējas likuma 40.panta trešā daļa (26.07.2010. likuma redakcijā)).

Tiesai nav pamata apstiprināt tādu ķīlas parādnieka ĀTAP plānu, kurā, pārkāpjot Maksātnespējas likuma 40.panta ceturtais daļas 3.punktu (26.07.2010. likuma redakcijā), nav atspoguļotas tā saistības pret nodrošināto kreditoru, kuras izriet no ķīlas tiesības, turklāt tā prasījuma apmērā, kāds kreditoram bija pret galveno parādnieku pirms šā galvenā parādnieka ĀTAP plāna apstiprināšanas, atskaitot tās summas, kuras galvenā parādnieka ĀTAP plāna izpildes gaitā kreditors ir saņēmis.

- b. Galvenā parādnieka ĀTAP plāna saskaņošanas, apstiprināšanas un izpildes rezultātā samazināts nodrošinātā kreditora prasījums, ja samazinājums noticis pretēji šā kreditora gribai, nav uzskatāms par prasījuma dzēšanu Civillikuma 1309.panta izpratnē un tādēļ pats par sevi neizbeidz un nesamazina ķīlas tiesību, kura nodrošina šo prasījumu,

Attiecīgi tiesai ir pienākums pārbaudīt, vai pareizi noteikts nodrošināto kreditoru sastāvs un vai ĀTAP pasākumu plānu saskaņojušo kreditoru prasījumu pamatā ir reālas saistības (SPC-27/2014, SPC-48/2013);

- 3) kreditoru prasījumu iesniegšanas termiņš ir materiāli prekluzīvs jeb likumisks termiņš un kura atjaunošana, atšķirībā no procesuāli tiesiskā termiņa, tiesību normās nav paredzēta, to nokavējot iestājas noilgums pat tādā gadījumā, ja kreditors pirms vai pēc parādnieka maksātnespējas procesa pasludināšanas cēlis prasību tiesā (SKC-117/2014);
- 4) strīds par tiesībām, kas radies starp iespējamo kreditoru un parādnieku, paralēli maksātnespējas procesam vispārīgā prasības tiesvedības kārtībā izšķirams vienīgi tad,

ja tiesa, izskatīdama sūdzību par administratora lēmumu, nodibina šāda strīda esību (SKC-117/2014);

5) vēl pirms 2014. gada 25. septembra likuma redakcijas grozījumu ieviešanas, kas stājās spēkā 2015. gada 1. janvārī, tieši ieviešot valdes locekļu atbildību par parādniekam nodarīto zaudējumu, kas līdzvērtīgs atzīto kreditoru prasījumu pamatparāda apmēram, kurus nav iespējams segt no parādnieka mantas maksātnespējas procesa ietvaros, Augstākās tiesas Senāts, jau bija atzinis valdes locekļu atbildību tulkojot Civillikuma noteikumus par delikttiesisko atbildību kopsakarā ar Komerclikumu, un atzīstot, ka:

a. Civillikuma noteikumus par delikttiesisko atbildību var piemērot pret sabiedrības valdes locekļiem par kaitējumu, kas ar neatļautu darbību izdarīts trešajai personai, taču attiecībās ar sabiedrību Komerclikums kā speciālā norma pret valdes locekli izvirza stingrākas prasības;

b. Ja valdes locekļa rīcība ir pretēja saprātīgai komerciālās apgrozības praksei un tiek pierādīts, ka sabiedrībai nodarīts zaudējums, konstatēta amatpersonas rīcība un pastāv cēloņsakars starp amatpersonas rīcību un nodarītajiem zaudējumiem, tad apstāklim, ka valdes locekļa rīcība nesatur ļaunprātīgu tiesību aizskārumu, nav tiesiskas nozīmes, jo viņš ir atbildīgs par katru, tostarp vieglu neuzmanību. Atbildība neiestājas tikai tad, ja attiecīgais subjekts pierāda, ka viņš attiecīgajā situācijā ir rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks, respektīvi – nav pielaidis pat vieglu neuzmanību (SKC-25/2012);

tai pat laikā ierobežojot valdes locekļa vainojamības prezumpciju, konstatējot, ka

c. Komerclikuma 169.pantā nostiprināta valdes locekļa vainojamības prezumpcija, kuras atspēkošana ir valdes locekļa pienākums. Taču, lai sāktu darboties minētā prezumpcija, kas pierādīšanas pienākumu pārliet no prasītāja (administratora) uz atbildētāju (valdes locekli), prasītājam nepieciešams pierādīt zaudējumu esamību atbilstoši sacīkstes principam un vispārējiem Civilprocesa likuma noteikumiem, kas regulē pierādījumu iesniegšanu. Prezumpciju paplašinoša piemērošana var novest pie viena procesa dalībnieka likumisko interešu nopietna aizskārums (SKC-101/2014), kā arī atzīstot kreditora tiesību celt prasību pret valdes locekļiem, kas šobrīd jau tieši ir iekļauta Maksātnespējas likumā, tulkojot Komerclikuma tiesību normas un atzīstot, ka

d. Maksātnespējas likuma normās paredzētās administratora tiesības celt prasību pret sabiedrības pārvaldes institūciju locekļiem par viņu nodarīto zaudējumu

atlīdzību neizslēdz Komerclikuma 170.pantā noteiktās kreditora tiesības uz šāda rakstura prasības celšanu sabiedrības labā maksātnespējas procesa ietvaros. Šāda izpratne atbilst panta otrās daļas 1.punktam, saskaņā ar kuru kreditora tiesības celt prasību neskar fakts, ka sabiedrība (tostarp administrators maksātnespējas procesā) atsakās no prasības celšanas (SKC-2020/2013),

vienlaicīgi nonākot pie samērā īpatnējiem secinājumiem pastāvoša nodokļu parāda gadījumā, un atzīstot, ka:

- e. Maksātnespējīgai sabiedrībai uzrēķinātie, bet nesamaksātie nodokļu un nodevu maksājumi Valsts ieņēmumu dienestam nav atzīstami par tādiem zaudējumiem, kas jau cēlušies. Pienākums samaksāt Valsts ieņēmumu dienesta uzrēķinātās summas neapšaubāmi ietelmē sabiedrības bilances posteni „nesadalītā peļņa” un var novest to pie negatīva skaitļa, taču tas nav sagaidāmās peļņas atrāvums vai atrautā peļņa, jo izvairīšanās no nodokļu maksāšanas nav likumisks ceļš, kā palielināt sabiedrības peļņu;
- f. No Valsts ieņēmumu dienesta dokumentiem nevar taisīt secinājumus par Civillikuma 1646.panta (viegla neuzmanība) un Komerclikuma 169.panta (valdes locekļu atbildība) piemērošanu konkrētām personām, jo Valsts ieņēmumu dienests neveic vairojamo darbinieku vai valdes locekļu darbības personisku izvērtējumu un tas arī nav Valsts ieņēmumu dienesta uzdevums (SKC-622/2012);

- 6) nodokļu maksātāja publiski tiesisko prasījumu par pārmaksātā nodokļa samaksu pret nodokļu administrāciju nevar nodot citai personai un tāpēc saskaņā ar Civillikuma 1294.panta noteikumiem tas nevar būt par komercķīlas priekšmetu (SPC-1/2012).

Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departamenta atzinumi kā redzams ir kalpojuši par pamatu likuma pilnveidošanai, būtiskākos secinājumus likumdevējam iekļaujot Maksātnespējas likuma normās. Vienlaicīgi jāatzīst, ka Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departamenta atzinumi ir specifiski un šauri pielietojami, jo pamatā tie ir taisīti nolēmumos par būtiskiem un principiāliem tiesību aizskārumiem, un tie nebūt neaptver visu likuma piemērošanas problēmu spektru, bet tikai tos gadījumus, kad par argumentētu un pamatotu maksātnespējas procesa dalībnieka sūdzību ir atzinis ģenerālprokurors vai Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta virsprokurors, jo tiesu nolēmumi maksātnespējas procesu lietās lielākajā daļā nav pārsūdzami un var tikt pārskatīti tikai Civilprocesa likuma 60.nodaļas ietvaros sakarā ar būtiskiem

materiālo un procesuālo tiesību normu pārkāpumiem, ja par to protestu Augstākajai tiesai iesniedz iepriekš minētā amatpersonas.

Jāatzīst, ka likumdevējs ir ņēmis vērā Augstākās tiesas Senāta/Civillietu departamenta identificētās problēmas un ar veiktajiem grozījumiem Maksātspējas likumā un Civilprocesa likumā, novērsis tādas problēmas, kā kreditoru prasījumu nevērtēšanu TAP un ĀTAP, uzliekot šo pienākumu gan administratoram, gan tiesai, ieviesis valdes locekļu atbildību un kreditora, kura prasījuma tiesības atkarīgas no nosacījuma iestāšanās institūtu, lai atrisinātu problēmas ar nodrošinājumu, kas dots par labu trešajai personai.

1.4. Valsts kontroles revīzijas ziņojums un tajā konstatētās problēmas

Valsts kontroles likuma 2. panta pirmajā noteikts, ka Valsts kontrole, veicot finanšu, likumības un lietderības revīzijas, kontrolē:

1) valsts, pašvaldību un citu atvasināto publisko personu budžetu līdzekļu ieņēmumus un izdevumus, valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību, publiski privāto, privāto kapitālsabiedrību finanšu līdzekļus likuma “Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” izpratnē, kā arī to kapitālsabiedrību finanšu līdzekļus, kuru kapitāla daļas vai akcijas pieder valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrībām, publiski privātām vai privātām kapitālsabiedrībām likuma “Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” izpratnē;

2) Eiropas Savienības un citu starptautisko organizāciju vai institūciju līdzekļu izlietošanu, kuri iekļauti valsts budžetā vai pašvaldību budžetos;

3) rīcību ar valsts, pašvaldību un citu atvasināto publisko personu, valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību, publiski privāto, privāto kapitālsabiedrību mantu vai tās daļu likuma “Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” izpratnē, kā arī to kapitālsabiedrību mantu vai tās daļu, kuru kapitāla daļas vai akcijas pieder valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrībām, publiski privātām vai privātām kapitālsabiedrībām likuma “Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” izpratnē.

Valsts kontroles darbības mērķis, veicot likumā noteiktās revīzijas, ir noskaidrot, vai rīcība ar Valsts kontroles likuma 2. panta pirmajā daļā minētajiem līdzekļiem ir tiesiska, pareiza, ekonomiska un efektīva, kā arī sniegt rekomendācijas atklāto trūkumu novēršanai.

2015. gada 19. martā Valsts kontrole publiskoja 2015. gada 3. marta Revīzijas ziņojumu Nr.2.4.1-5/2014 “Vai valstī īstenotā maksātspējas politika ir efektīva?”. Revīzijas ziņojuma veids klasificēts kā lietderības ziņojums tieslietu nozarē. Jāsecina, ka Valsts kontrole sagatavojot revīzijas ziņojumu ir pārkāpusi savas kompetences robežas, jo maksātspējas

procesu norises ietekme uz valsts budžetu nav tieša, bez tam maksātspējas procesa uzdevums nav budžeta ieņēmumu daļas izpilde un tie kā ieņēmumu pozīcija nav budžetā ielānota.

Atbilstoši Valsts kontroles likuma mērķim un jēgai Valsts kontroles revīzijā saistībā ar maksātspējas procesiem un tajos zaudētajiem valsts budžeta līdzekļiem neiekasēto nodokļu maksājumu veidā, pamatotāk būtu veikt nodokļu administrācijas darbības revīzija, ar mērķi noskaidrot kāpēc nodokļu administrācija nav veikusi atbilstošu nodokļu maksātāju uzraudzību, savlaicīgi nav konstatējusi nodokļu nomaksas pienākumu neizpildi un nav pielietojusi tās rīcībā esošos piespiedu izpildes līdzekļus, lai nepieļautu situāciju, kāda radusies pēc nodokļu maksātāju maksātspējas pasludināšanas.

Neskatoties uz kompetences robežu neievērošanu, saskaņā ar Valsts kontroles likuma 56. pantu, Valsts kontrolei ir tiesības sniegt rekomendācijas revidējamai vienībai atklāto trūkumu novēršanai, kā arī noteikt termiņu, kādā revidējamā vienība rakstveidā ziņo par trūkumu novēršanu. Jākonstatē, ka revīzijas rezultātā Valsts kontrole konkrētas rekomendācijas nav formulējusi.

Tomēr revīzijas ziņojumā atrodami ieteikumi adresēti Tieslietu ministrijai: “Lai nodrošinātu valsts īstenotās maksātspējas jomas uzraudzības efektivitāti, Valsts kontrole ir ieteikusi Tieslietu ministrijai:

- 1) veikt nepieciešamos pasākumus, lai tiktu izvērtēta valsts loma maksātspējas uzraudzības nodrošināšanā, tajā skaitā pārskatot Maksātspējas administrācijas funkcijas un tiesas lomu, un atbilstoši veiktajam izvērtējumam tiktu izdarīti grozījumi normatīvajos aktos;
- 2) veikt pasākumus, lai nodrošinātu tiesnešu un tiesas darbinieku kvalifikācijas celšanu un apmācību par maksātspējas jautājumiem;
- 3) izvērtēt iespēju veikt sistemātiskus pasākumus informācijas apkopošanā par maksātspējas jomas aktuāliem jautājumiem, piemēram, sagatavojot vadlīnijas vienotai izpratnei par tiesību normu piemērošanu, veicot tiesu prakses apkopojumu.”¹⁵

Valsts kontrole revīzijas rezultātā nonākusi pie slēdziena, ka “(...) maksātspējas jomas sakārtošanai šobrīd vairs nepietiek ar kosmētiskiem labojumiem – grozījumu izdarīšanu normatīvos, lai risinātu „sasāpējušos” jautājumus, bet izmaiņas ir jāveic pēc būtības un secīgi – vispirms apzinoties problēmas, to savstarpējo mijiedarbību, formulējot mērķus un risinājumus. Tas viss ir jāietver politikas plānošanas dokumentā, kas turpmāk būtu kvalitatīvs

¹⁵ Valsts kontrole. 2015.gada 3.marta Revīzijas ziņojumā Nr.2.4.1-5/2014. Kopsavilkums: Pieejami: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2014/2.4.1-5_2014/2.4.1-5_2014/butiskais-par-maksatnespeju-180315.pdf [Skatīts 15.05.2015]

pamats maksātnespējas jomā izteikto priekšlikumu argumentācijai, pieņemtajiem lēmumiem un normatīvajos aktos veiktajām izmaiņām”¹⁶.

Valsts kontrole Revīzijas ziņojumā konstatējusi 3 būtiskas problēmas, kas izriet no patreizējā maksātnespējas procesa tiesiskā regulējuma. Tās ir:

- 1) maksātnespējas administratori, darbojoties esošās sistēmas ietvaros, nespēj nodrošināt neitrālu un objektīvu rīcību maksātnespējas procesu administrēšanā;
- 2) tiesa un Maksātnespējas administrācija TAP un maksātnespējas procesa uzraudzību veic neefektīvi, jo galvenokārt izskata sūdzības;
- 3) tiesās nav vienotas prakses maksātnespējas jautājumu izskatīšanā.

Analizējot maksātnespējas administratora tiesības pieņemt vienpersoniskus lēmumus tādos jautājumos, kā par parādnieka pārstāvja noteikšanu, kreditoru prasījumu atzīšanu, kreditoru sapulces sasaukšanu, vadīšanu un balsu skaita noteikšanu, protokolēšanas nodrošināšanu, parādnieka mantas pārdošanas veidu, maksātnespējas procesa izmaksām, kreditoru prasījumu segšanu, Valsts kontrole nonākusi pie atzinuma, ka pastāvošais tiesiskais regulējums nenodrošina līdzsvaru starp administratoram deleģētajām pilnvarām, atbildību un valsts varas kontroli pār to īstenošanas atbilstību likumam.

Pastāvot administratora ieinteresētībai pret kādu no maksātnespējas procesā iesaistītajām pusēm, var tikt izmantoti paņēmieni, kas paši par sevi izslēdz TAP un maksātnespējas procesa likumīgu un efektīvu norisi, piemēram:

- 1) manipulējot ar „savējiem” kreditoriem, kuri kontrolē TAP un maksātnespējas procesa norisi. Katra kreditora balsu skaitu kreditoru sapulcē nosaka administrators atbilstoši kreditora galvenā prasījuma summai. Mērķtiecīgi ietekmējot balsu skaitu, var panākt atsevišķām personām labvēlīga lēmuma pieņemšanu. Kreditoru sapulču darba kārtībā tiek lemti tādi svarīgi jautājumi kā maksātnespējas procesa izmaksu apstiprināšana, administratora atlīdzība, īpašuma pārdošana, maksātnespējas procesa beigu termiņa noteikšana, pagarināšana u.c.
- 2) radot nesamērīgas vai nepamatotas izmaksas. No maksātnespējas procesā atgūtajiem līdzekļiem pirmkārt tiek segtas maksātnespējas procesa izmaksas un administratoram noteiktā atlīdzība. Tikai atlikušie līdzekļi tiek novirzīti kreditoru prasījumu segšanai.¹⁷

Valsts kontrole ir atzinusi, ka administratoru vidū nav vienotas izpratnes par ētisku darbību. Līdz ar to ir secināms, ka administratoru asociācija nav pilnībā izmantojusi savas

¹⁶ Turpat.

¹⁷ Valsts kontrole. 2015.gada 3.marta Revīzijas ziņojumā Nr.2.4.1-5/2014. Kopsavilkums: Pieejami: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2014/2.4.1-5_2014/2.4.1-5_2014/butiskais-par-maksatnespeju-180315.pdf [Skatīts 15.05.2015]

iespējas administratoru profesijas reputācijas veicināšanā un pašpārvaldes stiprināšanā, kā rezultātā sabiedrībā ir zema uzticēšanās maksātnespējas administratoru profesijai kopumā.

Tai pat laikā Latvijas Sertificēto maksātnespējas procesa administratoru asociācija uzskata, ka galvenās pastāvošās problēmas maksātnespējas jomā ir novēloti maksātnespējas pieteikumi, nepamatota vai pārsteidzīga maksātnespējas pieteikšana, fiktīvi kreditoru prasījumi, nobēdināti aktīvi, nenodoti parādnieka dokumenti un manta, uzņēmuma atbildīgo pārvaldes institūciju (valdes locekļu) atbildības trūkums, izsoļu „reiderisms” jeb neētiska rīcība, parādnieka aktīvus iegūstot izsolē par zemu vērtību un šo problēmu rezultātā faktiski nav iespējams nodrošināt maksātnespējas procesa efektīvu norisi, sasniegt maksātnespējas procesa mērķi un veicināt parādnieka saistību izpildi.¹⁸

Maksātnespējas procesa administratora darbības atbilstību likumam kontroli veic tiesa un Maksātnespējas administrācija, taču gan tiesa, gan Maksātnespējas administrācija TAP un maksātnespējas procesa uzraudzību veic, galvenokārt izskatot sūdzības. Valsts kontroles reidentu ieskatā uz sūdzību izskatīšanu balstīta uzraudzība nespēj nodrošināt efektīvu TAP vai maksātnespējas procesa norisi. Turklāt arī gadījumos, kad maksātnespējas administratoram tiek piemērots normatīvajos gadījumos noteiktais sods, izdarītais pārkāpums var ietekmēt taisnīga maksātnespējas procesa rezultātu.

Maksātnespējas administrācijas veiktā uzraudzība nav efektīva, jo:

- 1) Maksātnespējas administrācijai noteiktās uzraudzības pilnvaras nav saskaņotas ar Maksātnespējas likumā noteikto mērķi – Maksātnespējas administrācijas rīcībā nav pilnīgas informācijas par maksātnespējas procesu norisi un sasniegto rezultātu – parādnieka saistību izpildi. Informācija par procesa norisi ir tikai daļēji iegūstama no publiski pieejamiem reģistriem un administratoru darbības pārskatiem. Nav noteikti ar maksātnespējas politiku sasniedzamie mērķi un rezultatīvie rādītāji, un normatīvie akti nenosaka, ka Maksātnespējas administrācijai būtu jāanalizē informācija par maksātnespējas procesa norisi un sasniegto rezultātu;
- 2) konstatējot pārkāpumus, Maksātnespējas administrācijai nav pilnvaru ātri iejaukties un nekavējoties saņemt informāciju no administratoriem;
- 3) Maksātnespējas administrācija gada laikā spēj pārbaudīt 4% no visiem aktīvajiem procesiem, galvenokārt veicot sūdzību izskatīšanu;

¹⁸ Turpat.

- 4) iestādes rīcībā nebija informācijas par 26% no revīzijas izlasē iekļautajiem maksātnespējas procesiem, jo administratori nebija iesnieguši obligāti iesniedzamos pārskatus.¹⁹

Līdz ar to Valsts kontrole ir atzinusi, ka Maksātnespējas administrācijas spēja īstenot efektīvu TAP un maksātnespējas procesa uzraudzību ir apšaubāma, jo administratoru darbības kontrole nav vērsta uz preventīvi veiktu uzraudzības darbību, bet gan uz sūdzību izskatīšanu, t.i., pārkāpumu konstatēšanu jau pēc notikušā fakta.

Valsts kontroles ieskatā situāciju varētu uzlabot informācijas aprites uzlabošana un iesniedzamās informācijas Maksātnespējas administrācijai apjoma palielināšana, papildus jau iesniedzamajiem darbības pārskatiem ar pielikumiem un mantas pārdošanas plānam vai ziņojumam par mantas neesamību, nosakot pienākumu administratoram iesniegt kreditoru prasījumu reģistru un kreditoru prasījumu segšanas plānu, procesa izmaksu sarakstu kā arī TAP vai ĀTAP gadījumā – TAP plānu vai citus dokumentus par TAP norisi, kas tādā gadījumā ļautu veikt maksātnespējas procesa kontroli pēc būtības, tādējādi sasniedzot Maksātnespējas likumā noteikto mērķi – parādnieka saistību izpildi un, ja iespējams, maksātnespējas atjaunošanu.

Attiecībā uz tiesām, Valsts kontrole ir konstatējusi, ka TAP un maksātnespējas procesa uzraudzībā tiesas funkcija arī galvenokārt tiek īstenota, izskatot sūdzības. Tiesa izskata TAP lietas un maksātnespējas procesa lietas, kā arī īsteno maksātnespējas administratoru uzraudzību:

- 1) saskaņā ar Maksātnespējas likumu tiesa maksātnespējas procesā un tiesiskās aizsardzības procesā ieceļ administratoru, kā arī lemj par administratora atcelšanu;
- 2) tiesa izskata sūdzības par administratora, kreditoru sapulces un Maksātnespējas administrācijas pieņemtajiem lēmumiem.²⁰

Valsts kontrolei revīzijā, izskatot tiesu nolēmumus tiesiskās aizsardzības procesu un maksātnespējas procesu lietās, tika konstatēta pretrunīga tiesu prakse, piemēram:

- 1) par kreditora statusu maksātnespējas procesā, ja prasījums pret trešo personu nodrošināts ar parādniekam piederošo mantu;
- 2) par parādnieka mantas izsoles apturēšanu, ja ir ticis pasludināts parādnieka maksātnespējas process;
- 3) par administratora un tiesas kompetenci tiesiskās aizsardzības procesa lietās. Tiesas lēmumos norādītais liecina, ka dažādām tiesām ir atšķirīga izpratne par maksātnespējas likuma normām, nav vienotas izpratnes par pienākumu vērtēt

¹⁹ Valsts kontrole. 2015.gada 3.marta Revīzijas ziņojumā Nr.2.4.1-5/2014. Kopsavilkums: Pieejami: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2014/2.4.1-5_2014/2.4.1-5_2014/butiskais-par-maksatnespeju-180315.pdf [Skatīts 15.05.2015]

²⁰ Valsts kontrole. 2015.gada 3.marta Revīzijas ziņojumā Nr.2.4.1-5/2014. Kopsavilkums: Pieejami: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-zinojumi/2014/2.4.1-5_2014/2.4.1-5_2014/butiskais-par-maksatnespeju-180315.pdf [Skatīts 15.05.2015]

tiesiskās aizsardzības pasākumu plānu pēc būtības un pēc būtības vērtēt arī maksātspējas lietās izskatāmos jautājumus;

- 4) par pievienotās vērtības nodokļa piemērošanu administratora atbildībai.²¹

Apkopojot iepriekš minēto, konstatējams, ka Valsts kontrole revīziju ir balstījusi uz maksātspējas procesu ekonomiskās atdeves analīzi, nonākot pie secinājuma, ka pastāvot plaša apmēra tiesību deleģējumam maksātspējas administratoriem bez pietiekami konkrētas un praksē piemērojamas iedarbīgas atbildības mehānismiem, kā arī vājas procesa kontroles no uzraugošo iestāžu puses, pastāv liela varbūtība tiesisko mehānismu izmantošanai negodprātīgos un mantkārīgus nolūkos, tādējādi prettiesiski piesavinoties materiālos labumus, pasliktinot kopējo uzņēmējdarbības vidi un radot reālus zaudējumus valsts ekonomikai un budžetam.

Kā jebkura revīziju veicoša institūcija, Valsts kontrole uz maksātspējas procesu ir raudzījusies ar aizdomām, mēģinot saskatīt ikvienā tai neskaidrā procesā krāpniecības un zaudējumu risku, kas ne vienmēr ir pamatots. Tā, piemēram, juristu sadarbība un strādāšana vienā birojā pārstāvot dažādus klientus vienā procesā ikvienā gadījumā, nevērtējot lietu un pierādījumus pēc būtības, nav atzīstama par automātisku pamatu administratora objektivitātes zudumam un ārpuslikumiskas materiālās ieinteresētības pamatam. Zināmā mērā nepamatoti ir Valsts kontroles secinājumi par nepietiekamu maksātspējas administratoru darbības kontroli, uzskatot, ka sūdzību izskatīšana ir nepietiekama procesa likumības kontrolei un paužot pārliecību par papildus preventīvo, bet patiesībā totālas kontroles pasākumu ieviešanas nepieciešamību, paredzot izsekot ikvienai administratora veiktajai darbībai. Šādā gadījumā pēc būtības notiks funkciju dublēšanās, kas nav uzskatāma par efektīvu procesa organizāciju un radīs papildus birokrātiskos izdevumus.

Lai arī kopumā Valsts kontroles izdarītie secinājumi identificē nozares tiesiskā regulējuma problēmu, tomēr atsevišķi likuma negodprātīgas izmantošanas gadījumi nevar kalpot par pamatu vispārinātiem secinājumiem. Tomēr novēršot likuma normu negodprātīgas pielietošanas iespējas sabiedrības ieguvums no tiesiskās vides sakātošanas būs daudz lielāks nekā patreizējais nozares pārstāvju aizskārums.

2. MAKSĀTNESPĒJAS LIKUMA NORMU PIEMĒROŠANAS PROBLĒMAS

²¹ Turpat.

Šobrīd spēkā esošā Maksātnespējas likuma mērķis ir veicināt finansiālās grūtībās nonākuša parādnieka saistību izpildi un, ja iespējams, maksātspējas atjaunošanu, piemērojot likumā noteiktos principus un tiesiskos risinājumus.

Šādā veidā likumdevēja definētā mērķī jau ir saskatāma pretrunās disonējoša problēma, jo parasti saistību izpildes veicināšana, kas tradicionāli tiek izprasta kā iespējami ātrāka parāda saistību nokārtošana iespējami lielākā apmērā, nonāk fundamentālā pretrunā ar iespējamu maksātspējas atjaunošanu. Ņemot vērā, ka Maksātnespējas likuma parādnieka tiesiskās aizsardzības formas tiek izvēlētas situācijā, kad parādniekam ir apgrūtināti vai pat neiespējams segt savas saistības pilnā apmērā, bet kreditoriem ir sarežģīti, bet reizēm pat neiespējami izprast pilnībā vai vismaz galvenajos vilcienos parādnieka uzņēmējdarbību un tās potenciālu, kā arī saprotamas subjektīvās attieksmes dēļ, ir grūti atteikties no savu, bez šaubām pamatoto, prasījumu daļas, apzināti radot sev zaudējumus, situācijā, kad nav tikusi pieļauta nevīžīga attieksme vai nolaidība un godprātīgi ir pildītas līgumsaistības attiecībās ar parādnieku.

Arī maksātnespējas procesa administrators pārsvarā gadījumu kā diplomēts jurists visticamāk ir ierobežots savās spējās un laikā sistēmiski analizēt, identificēt uzņēmējdarbības problēmas, mazināt vai izskaust tās, kā arī spēt kā neitrālam ekspertam pierādīt kreditoriem uzņēmuma saimnieciskā potenciāla iespējas un ar Maksātnespējas likumā paredzētajiem tiesiskajiem līdzekļiem atjaunot parādnieka maksātspēju. Kā 2015. gada 19. marta konferencē „Tiesu procesa efektivizācija” norādīja Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnesis Aigars Strupišs: „Ja gribi izgāzt darījumu, tad dod to noslēgt juristam”. Problēmas būtība slēpjās apstākļi, ka praktizējošs jurists jebkuru saimniecisku lietu vērtē no atšķirīgiem aspektiem, saskata un pastiprināti cenšas novērst lietās tādus riskus, kādus par pieļaujamiem un attaisnotiem atzītu ekonomikas sfērā praktizējoši speciālisti, jo peļņa bez riska nav iespējama.

Likumdevējs ir noteicis, ka tiesiskās aizsardzības procesā, juridiskās personas maksātnespējas procesā un fiziskās personas maksātnespējas procesā tiek piemēroti šādi vispārējie principi:

1) tiesību saglabāšanas princips – procesā tiek ievērotas pirms procesa iegūtās kreditoru tiesības. Kreditora tiesību ierobežojums, kas noteikts procesa ietvaros, nevar būt lielāks, nekā ir nepieciešams attiecīgā procesa mērķa sasniegšanai;

2) kreditoru vienlīdzības princips – kreditoriem tiek dotas vienādas iespējas piedalīties procesā un saņemt savu prasījumu apmierinājumu saskaņā ar saistībām, kuras tie nodibinājuši ar parādnieku pirms procesa uzsākšanas;

3) patvaļas aizlieguma princips – kreditors un parādnieks nedrīkst veikt individuālas darbības, kas nodara kaitējumu kreditoru kopuma interesēm;

4) saistību izpildes princips – procesa ietvaros piemērojami tādi pasākumi, kas ļauj saistības, kuras uzņēmis parādnieks, izpildīt lielākā apmērā;

5) procesa efektivitātes princips – procesa ietvaros piemērojami tādi pasākumi, kas ļauj ar vismazāko resursu patēriņu vispilnīgāk sasniegt procesa mērķi;

6) apgrozības ātruma princips – procesa uzdevums ir uzturēt komercietiskās apgrozības ātrumu. Parādnieka mantas realizācija veicama, lai pēc iespējas ātrāk nodrošinātu tās atgriešanos komercietiskajā apritē;

7) atklātības princips – lai nodrošinātu uzticamību, informācijai par procesu ir jābūt pieejamai visām procesā iesaistītajām personām, tādējādi veicinot šo personu interešu ievērošanu un procesa mērķu sasniegšanu. Izņēmums ir informācija, kuras neierobežota izpaušana varētu kaitēt parādnieka vai kreditoru likumīgajām interesēm;

8) labticības princips – procesā iesaistītajām personām savas tiesības jāizmanto un pienākumi jāizpilda labā ticībā. Parādnieks un kreditors nedrīkst izmantot procesu, lai netaisnīgi iedzīvotos.²²

Maksātnespējas likumā definētie principi ir būtiski Maksātnespējas likuma normu piemērošanā un interpretācijā, jo bieži vien formāla Maksātnespējas likuma normu izpilde neatbilst maksātnespējas procesā piemērojamajiem principiem, tātad maksātnespējas administratora formāla rīcība šādā gadījumā nesasniedz likuma mērķi.

Vienlaicīgi konstatējams, ka atsevišķi principi ir savstarpēji izslēdzoši, piemēram, saistību izpildes princips, kura mērķa uzstādījums ir iespējami lielākā apmērā izpildīt saistības, kuras ir uzņēmis parādnieks, un apgrozības ātruma princips, kura mērķa uzstādījums ir pēc iespējas ātrāka parādnieka mantas realizācija. Vispārzināms ir fakts, ka ātrāka piespiedu atsavināšana samazina iespējamās iegūstamos ienākumus no parādnieka mantas pārdošanas, tātad likumsakarīgi samazinās naudas līdzekļu apmērs, ar kuriem izpildīt parādnieka saistības.

Šādas likumā nostiprinātajos principos iekļautās pretrunas bez šaubām apgrūtina un traucē likuma normu vienveidīgu interpretāciju, paplašina manipulācijas iespējas un veicina subjektīvu likuma normu piemērošanu.

2.1. Tiesiskās aizsardzības un maksātnespējas procesa pasludināšana

Maksātnespējas likums juridiskām personām, kuras nonākušas finansiālās grūtībās, paredz 3 procesuālos risinājumus, tai skaitā 2 veidu tiesiskās aizsardzības procesus, kuru mērķis ir atjaunot parādnieka spēju nokārtot savas saistības – tiesiskās aizsardzības process un

²² Maksātnespējas likums. LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/214590-maksatnespejas-likums> [Skatīts 01.03.2015.]

ārpustiesas tiesiskās aizsardzības process, kā arī maksātnespējas procesu, kura ietvaros no parādnieka mantas tiek segti kreditoru prasījumi, un to pabeidzot juridiskā persona tiek likvidēta.

Tiesiskās aizsardzības process tiek uzsākts ar dienu, kad tiesā ierosināta tiesiskās aizsardzības procesa lieta, un noris līdz dienai, kad tiesa pieņem lēmumu par tiesiskās aizsardzības procesa izbeigšanu.

Juridiskās personas maksātnespējas process tiek uzsākts ar dienu, kad tiesa ar nolēmumu pasludinājusi maksātnespējas procesu, un noris līdz dienai, kad tiesa pieņem lēmumu par maksātnespējas procesa izbeigšanu.

Kā norādīts gan judikatūrā, gan Valsts kontroles ziņojumā pastāv būtiskas problēmas likuma normu vienveidīgā piemērošanā gan tiesiskās aizsardzības procesa, gan maksātnespējas procesa pasludināšanas gadījumos.

Pasludinot tiesiskās aizsardzības procesu tiesa vadās no informācijas, kuru sagatavo parādnieks un apstiprina administrators. Kā jau iepriekš minēts, būtiskākās problēmas tiesiskās aizsardzības procesos ir saistītas ar fiktīvajiem kreditoriem vai atsevišķu kreditoru prasījumu neatzīšanu.

Maksātnespējas procesos būtiskākā problēma ir tiesas formāla pieeja, vērtējot parādnieka maksātnespēju tikai pēc likumā noteiktajiem kritērijiem – piemērojot piespiedu izpildes līdzekļus, nav bijis iespējams izpildīt tiesas nolēmumu par parāda piedziņu no parādnieka vai parādnieks nav nokārtojis vienu vai vairākas parādsaistības, no kurām pamatparāda summa atsevišķi vai kopā pārsniedz 4268 euro un kurām ir iestājies izpildes termiņš. Tiesai nevērtējot kreditora un parādnieka rīcības motīvus, kas izpaužas kā maksātnespējas procesa izmantošana parāda piedziņas interesēs, apejot prasības tiesvedības kārtību, vai saistību nesegšana, pastāvot strīdam par tiesībām, vai apzināta parāda nemaksāšana pie spējas to segt, ar mērķi apzināti ierosināt maksātnespējas procesu, var novest pie netaisnīgām sekām.

Reizēm ārpustiesas tiesiskās aizsardzības procesi tika ierosināti ar mērķi izvēlēties un apstiprināt administratora kandidatūru jau sākotnēji plānojot nepildīt tiesiskās aizsardzības pasākumu plānu un rezultātā ierosināt maksātnespējas procesu, saglabājot parādniekam vai kādam kreditoram lojālu administratoru. Kopš 2015. gada 1. marta, stājoties spēkā Grozījumiem Maksātnespējas likumā, ar kuriem izslēgta Maksātnespējas likuma 59. panta trešā daļa, maksātnespējas procesam saskaņā ar panta pirmo jaunu administratoru izvēlas un tiesai iesaka Maksātnespējas administrācija.

Ņemot vērā, ka tiesiskās aizsardzības pasākuma plāna ietvaros iespējama kreditoru prasījumu proporcionāla samazināšana, kā arī līgumsodu un procentu dzēšana, kas iespējama, ja par tiesiskās aizsardzības pasākumu plānu nobalso nodrošinātie kreditori, kuru galvenie

prasījumi kopumā veido divas trešdaļas no kopējās nodrošināto kreditoru galveno prasījumu summas, un nenodrošinātie kreditori, kuru galvenie prasījumi kopumā veido vairāk nekā pusi no kopējās nenodrošināto kreditoru galveno prasījumu summas, tad, tiesiskās aizsardzības procesā uzrādot fiktīvus kreditorus un iegūstot balsojuma pārsvaru, ir iespējams izvairīties no reālo saistību segšanas.

Viens no kliezsošākajiem gadījumiem ir komercķīlas nodibināšana uz 1955. gadā reģistrētu automobili “ГАЗ-М20 Победа” 11,73 milj. euro apmērā tādā veidā iegūstot pārsvaru nodrošināto kreditoru grupā tādējādi iegūstot iespēju novilcināt vērtīga nekustamā īpašuma Raunas ielā 44, Rīgā, pārdošanu izsolē un Latvijas Krājbankas prasījuma segšanu.

Ja administrators savā atzinumā nekonstatē fiktivitāti it īpaši, ja kreditora prasījums ir pamatots ar tiesas nolēmumu, tiesa atbilstoši procesuālajām normām formāli, neiedziļinoties tiesiskās aizsardzības pasākumu plāna būtībā, apstiprina tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānu un tas ir obligāts un saistošs arī kreditoriem, kuri nav devuši piekrišanu.

2.2. Kreditoru prasījumu atzīšana

Kreditoru prasījumu atzīšanas kārtība tiesiskās aizsardzības procesā un ārpus tiesiskās aizsardzības procesā atšķiras no kreditoru prasījumu atzīšanas juridiskas personas maksātnespējas procesā. Kā iepriekš norādīts būtiskas problēmas taisnīga maksātnespējas procesa norisē var radīt fiktīvi kreditoru prasījumi, kuri visbiežāk ir saistīti ar parādnieka subjektīvajām interesēm.

2.2.1. Kreditoru prasījumu atzīšana TAP un ĀTAP

Visplašākās ietekmes iespējas uz maksātnespējas procesa norisi ir fiktīvam kreditoram tiesiskās aizsardzības vai ārpus tiesiskās aizsardzības procesā. Maksātnespējas administrācija ir norādījusi, ka “Maksātnespējas likuma 40. pantā ir noteikts, ka pēc TAPv ierosināšanas parādnieks izstrādā TAP pasākumu plānu., ka arī attiecīgajā normā ir iekļautas ziņas, kas šajā plānā jānorāda (...) TAP pasākumu plānā ir jānorāda patiesas ziņas. (...) Gadījumā, ja informācija par nepatiesas informācijas atspoguļošanu TAP pasākumu plānā ir nonākusi kreditora rīcībā, viņš par šo faktu informē administratoru (...) šādu informāciju saņemot, administratoram jāveic attiecīga pārbaude. (...) Ja pārbaudes rezultātā administrators konstatē, ka TAP pasākumu plānā atspoguļotā informācija neatbilst darījumu pamatojošiem dokumentiem, administratoram ir pienākums iesniegt tiesai juridiskās personas maksātnespējas pieteikumu, vienlaikus lūdzot izbeigt TAP.”²³

²³ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 44.lpp.

Šāds Maksātnespējas administrācijas piedāvātais risinājums fiktīvu kreditoru prasījumu izslēgšanai vairs nav aktuāls, jo kopš 2015. gada 1. marta saskaņā ar Maksātnespējas likuma 43. panta trešo daļu noteikts, ka administratoram pēc savas iniciatīvas, ja viņa rīcībā ir attiecīgās ziņas, vai pēc kreditora lūguma jāsniedz atzinumā par tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānu argumentēts viedoklis par to, vai tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānā un tam pievienotajos dokumentos norādītais kreditora prasījums ir pirmsšķietami (*prima facie*) pamatots. Ja administrators atzīst kreditora prasījums par pirmsšķietami nepamatotu, administrators atzinumu administrators nodod parādniekam, bet parādnieka pienākums ir informēt kreditoru. Šādā gadījumā prasījuma pamatotības pierādīšanas pierādījums pārietu uz kreditoru, kuram ir tiesības līdz tiesiskās aizsardzības procesa pieteikuma izskatīšanas dienai iesniegt tiesai pierādījumus par savu prasījuma pamatotību. Līdz ar to šobrīd vairs nav iespējama situācija, kad tiesiskās aizsardzības pasākumu plāns tiek apstiprināts formāli, nevērtējot kreditoru prasījumu pirmsšķietamo pamatotību. Bez tam, kā iepriekš norādīts, arī Augstākās tiesas Civillietu departaments lietās Nr. SPC-27/2014 un Nr.SPC-48/2013 ir atzinis, ka tiesai ir pienākums pārbaudīt, vai pareizi noteikts nodrošināto kreditoru sastāvs un vai ĀTAP pasākumu plānu saskaņojušo kreditoru prasījumu pamatā ir reālas saistības.

Svarīgi norādīt, ka (...) administratora atzinums ir pierādījums, kuram nav iepriekš noteikta spēka, kas saistītu tiesu. Līdz ar to, lemjot jautājumu ar ārpustiesas tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plāna apstiprināšanu, tiesnesei (tiesai) minētais pierādījums (...) jāvērtē atbilstoši Civilprocesa likuma 97. panta noteikumiem.²⁴

2.2.2. Kreditoru prasījumu atzīšana juridiskas personas maksātnespējas procesā

Kreditoru prasījumu atzīšana juridiskās personas maksātnespējas procesā ir regulēta Maksātnespējas likuma XIII nodaļā, nosakot kārtību kādā veidā kreditoru prasījumi iesniedzami (73.pants), kreditoru prasījumi pārbaudāmi (74.pants), kreditoru prasījumi atzīstami, reģistrējami un grupējami (75-78.pants), kā arī kārtību kādā iesniedzamas sūdzības par kreditoru prasījumu atzīšanu, neatzīšanu vai daļēju atzīšanu. Sūdzības izskatīšana ir piekritīga tiesai, kurā juridiskās personas maksātnespējas process ierosināts.

Praksē sastopamās galvenās problēmas, kas saistītas ar kreditoru prasījumu atzīšanu ir strīdi starp parādniekiem un kreditoriem, fiktīvie kreditori, konkurējoši kreditoru prasījumi prasījuma tiesību cesijas gadījumos, kreditora aizstāšana cesijas gadījumos.

²⁴ Bērziņš G. Aktuālie grozījumi maksātnespējas likumā: kas un kāpēc mainījies. Jurista Vārds, 2015. gada 3. marts, nr.09(861), 10.-16.lpp.

Augstākās tiesas Senāts 2010. gada 27. oktobra lēmumā lietā Nr.SPC-184/2010 ir atzinis: „Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 73.panta pirmo daļu administrators pārbauda kreditora prasījuma pamatotību un atbilstību normatīvo aktu prasībām. Maksātnespējas likuma 74.panta pirmā daļa noteic, ka pēc kreditoru prasījumu pārbaudes administrators pieņem pamatotu lēmumu par kreditora prasījuma atzīšanu, neatzīšanu vai daļēju atzīšanu. Administrators pilnībā vai daļēji neatzīst kreditora prasījumu, par kuru pastāv strīds starp parādnieku un kreditoru. No minētajām tiesību normām izriet, ka kreditora prasījuma atzīšana vai neatzīšana ietilpst administratora kompetencē. Savukārt Maksātnespējas likuma 76.pants paredz kreditoram tiesības iesniegt sūdzības par administratora pieņemto lēmumu. (...) Ja tiesa atzīst, ka pārsūdzētais administratora lēmums vai rīcība neatbilst normatīvo aktu prasībām, tā apmierina sūdzību un uzdod administratoram novērst pieļauto pārkāpumu. Ja tiesa konstatē, ka pārsūdzētais administratora lēmums vai rīcība ir likumīga, tā sūdzību noraida. (...) Senāts piekrīt protesta argumentam, ka tiesa, pieņemot šādu nolēmumu, ir pārkāpusi savas kompetences robežas, jo izlēmusi jautājumu par kreditora prasījumu pamatotību pēc būtības, lai gan Civilprocesa likuma 363.¹¹ pants neparedz šādas tiesības, izskatot sūdzības par administratora lēmumu.”

Augstākās tiesas Senāta secinājums nozīmē, ka tikai administrators var pārbaudīt un atzīt, neatzīt vai daļēji atzīt kreditora prasījumu.

Tomēr administrators no kreditoru prasījumu pārbaudes ir atbrīvots, ja tiesa jau pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas prasījumu ir atzinusi par pamatotu, t.i. pieņēmusi attiecīgu tiesas nolēmumu (Maksātnespējas likuma 74. panta otrā daļa).²⁵

2.2.3. Fiktīvo kreditoru problēma

Šāda situācija ir labvēlīga fiktīvo kreditoru prasījuma tiesību radīšanai ar tiesas nolēmumiem sevišķās tiesvedības kārtībā. Līdz 2014. gada 4. janvārim pastāvēja iespēja pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas, izmantojot saistību piespiedu izpildīšanas brīdinājuma kārtībā, apzināti atzīt nepastāvošu parādu lielā apmērā, piekrītot tam vai neizsakot iebildumus pret to. Ar 2013. gada 19. decembra grozījumiem Civilprocesa likumā²⁶, parāda summa par kuru iespējama saistību piespiedu izpildīšanas brīdinājuma kārtībā samazināta līdz 15000 euro, kas iepriekšminēto problēmu ar fiktīvu kreditoru radīšanu, izmantojot šo sevišķās tiesvedības kārtību, maksātnespējas procesa kontekstā ir atrisinājis.

²⁵ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 115.lpp.

²⁶ Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/269517-grozijumi-maksatnespejas-likuma> [skatīts 01.03.2015.]

Taču, lai arī nedaudz sarežģītāka no prasības radīšanas un pierādīšanas viedokļa, bet joprojām izmantojama līdzīgiem mērķiem ir saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana, kas pieļaujama:

- 1) pēc līgumiem par saistībām, kas nodrošinātas ar publisku hipotēku vai komercķīlu;
- 2) pēc notariāli apliecinātiem un tiem juridiskā spēka ziņā pielīdzinātiem terminētiem līgumiem par naudas samaksu vai par kustamās mantas atdošanu;
- 3) pēc protestētiem vekseliem.

Šāds tiesas nolēmums nav pārsūdzams, tam ir izpilddokumenta spēks.

No 2015. gada 1. marta zināmā mērā problēma arī ar šādiem sevišķās tiesāšanās kārtībā radītiem fiktīviem kreditoriem ir atrisināta, likumdevējam ieviešot grozījumus Maksātnespējas likuma 67. pantā²⁷ un nosakot, ka pamatotu šaubu gadījumā par tiesas nolēmumu par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu vai saistību piespiedu izpildīšanu brīdinājuma kārtībā, kas stājies spēkā triju gadu laikā pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas dienas, administrators var celt apvērsuma prasību, 3 mēnešu termiņā no kreditora prasījuma iesniegšanas dienas. Taču šādu prasību ceļ maksātnespējas administrators, ja tam rodas pamatotas šaubas par to, ka kreditora prasījums nav pamatots pēc būtības. Šaubas – nedrošība par kā esamību, pareizību; pārliecības, ticamības trūkums²⁸, ir subjektīvs situācijas vērtējums, bet pamatotas šaubas ir tādas, kas ir pierādītas, apstiprinātas ar faktiem, un kumulācijā tas rada subjektīvu nepieciešamību apšaubīt un objektīvu pienākumu pierādīt. Jautājums šajā gadījumā būtu par šaubīšanās robežām, cik tālu un ko apšaubīt, un ar ko šaubas objektīvi pamatot. Jebkurā gadījumā administratora pamatojums būs balstīts subjektīvos apsvērumos, jo objektīvie apstākļi, attiecībā uz saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas gadījumu, jau ir tikuši pārbaudīti tiesā. Pozitīvais apstāklis, ka likumdevējs apstrīdēšanas iespēju ir iekļāvis maksātnespējas administratora tiesībās nevis pienākumos, kas pretējā gadījumā visticamāk tas rezultētos ar visu darījumu apstrīdēšanu, ceļot apvērsuma prasības, lai izvairītos no atbildības iespējamās sūdzības gadījumā.

Papildus gadījumos, kad fiktīvs kreditora prasījums ir radīts ar saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, administrators var celt tiesā arī prasību pret juridiskās personas pārvaldes institūciju locekļiem par nodarīto zaudējumu atlīdzību, kā arī vērsties tiesībsargājošās iestādēs, lūdzot izvērtēt darījumus noslēgušo personu iespējami prettiesisko rīcību.²⁹

²⁷ Turpat.

²⁸ Autoru kolektīvs. Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Avots, 1987, 782.lpp.

²⁹ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 115.lpp.

2.2.4. Cedētas prasījuma tiesības

Saistību tiesību cesijas dēļ maksātnespējas procesos problēmas rodas gadījumos, kad par cesijas līguma spēku un no tā izrietošajām tiesībām ir atšķirīgs viedoklis cedentam un cesionāram. Cesijas līguma spēkā stāšanās, spēkā esamība un no tā izrietošo tiesību izlietošana Civillikumā netiek saistīta ar cesijas atlīdzības samaksas brīdi. Ievērojot minēto, cesijas līgums stājas spēkā ar tā noslēgšanas brīdi, ja puses nav vienojušās par citu līguma spēkā stāšanās kārtību. Attiecībā uz parādnieku cesijas līgums iegūst spēku tikai no brīža, kad par to paziņots parādniekam.

Ar ķīlu nodrošinātu saistību gadījumos problēmas iespējamas, ja cesionārs, pamatojoties uz cesijas līgumu, nav grozījis ierakstus publiskajos reģistros līdz maksātnespējas atzīmes ierakstīšanai. Tomēr cesijas gadījumā ķīlas tiesības piederība nosakāma pēc likuma, t.i. ievērojot Civillikuma 1806. panta noteikumus, cesijas līgumam spēkā esot, ķīlas tiesība pāriet uz cesionāru, ja vien puses nav vienojušās savādāk.

Neskatoties uz laiku, kurā cesijas līgums noslēgts, pirms vai pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas, maksātnespējas procesa ietvaros iesaistītās personas darbojas privāto tiesību jomā kā privāto tiesību subjekti – personas saskaņo savu gribu, brīvi izvēlas tiesisko darījumu saturu, formu, realizācijas veidu. Privāto tiesību pamatprincips ir atļauts viss, kas nav aizliegts ar likumu. Atbilstoši Civillikuma 1793. un 1798. pantam prasījumi par cesiju var pāriet no agrākā kreditora uz jaunu, turklāt par cesijas priekšmetu var būt visādi darījumi.

Darbojoties privāto attiecību ietvaros, maksātnespējas procesā jāievēro privāttiesības regulējošo normatīvo aktu prasības. Ievērojot Civillikuma 1804. pantu cesionāram, lai tas varētu izmantot visas kreditora tiesības maksātnespējas procesā, par prasījuma tiesību pāreju jāpaziņo administratoram.

Ja par vienu saistību pieteikti vairāki kreditoru prasījumi, administratoram ir pienākums nodrošināt maksātnespējas procesa efektīvu un likumīgu norisi, tāpēc administrators ir tiesīgs pieņemt lēmumu par viena no konkurējošo kreditoru prasījumu atzīšanu, ja viņš spēj novērtēt prasījuma pamatotību. Vienlaikus Maksātnespējas likuma 76. pants³⁰ kreditoriem, kuru prasījumi nav atzīti, dod tiesības attiecīgo administratora lēmumu pārsūdzēt tiesā.³¹

Apkopojot šajā apakšnodaļā apskatītās būtiskākās problēmas kreditoru prasījumu atzīšanas stadijā, konstatējams, ka uz šo brīdi likumdevējs attiecībā uz tiesiskās aizsardzības procesu tās ir novērsis, pirmkārt, grozot Maksātnespējas likuma 43. pantu³² un nosakot, ka

³⁰ Autora piebilde: Maksātnespējas likuma redakcija, kas bija spēkā no 2010. gada 1. novembra.

³¹ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 113.lpp.

³² Grozījumi Civilprocesa likumā. LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/272495-grozijumi-civilprocesa-likuma> [skatīts 01.03.2015.]

administrators pienākums ir izvērtēt kreditoru prasījumu pirmsšķietamo (*prima facie*) pamatotību, otrkārt, grozot Civilprocesa likuma 341.⁶ pantu³³ un nosakot tiesas pienākumu izskatīt lūgumu pieaicināt kreditoru, kurš izteicis šaubas par cita kreditora prasījuma pamatotību vai kreditoru kura prasījumu administrators atzinis par pirmšķietami (*prima facie*) nepamatotu (panta otrā prim daļa), kā arī izvērtēt kreditoru iebildumus (panta trešā daļa).

2.3. Parādnieka darījumu analīze

Saskaņā ar Maksātnespējas likuma XVII nodaļu ir izdalāmi darījuma veidi atkarībā no darījuma noslēgšanas laika un darījuma dalībnieka, kurus administrators var apstrīdēt un kurus tam ir pienākums apstrīdēt.

Administratoram ir obligāts pienākums celt tiesā prasību par ķīlas līguma atzīšanu par spēkā neesošu, ja ķīlas tiesība nodibināta pēc tam, kad maksātnespējas reģistrā izdarīts ieraksts par parādnieka maksātnespējas procesa pasludināšanu, atprasīt naudas summas, kuras parādnieks samaksājis parādu segšanai pēdējo sešu mēnešu laikā pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas, ja maksājums izdarīts pirms izpildes termiņa iestāšanās un nav pildītas citas saistības, ja parāds samaksāts ieinteresētajām personām un nav pildītas citas saistības.

2.3.1. Bezatlīdzības darījumi

Kopš 2015. gada 1. marta administratoram vairs nav obligāts pienākums apstrīdēt bezatlīdzības darījumus, un pirms prasības celšanas tiesā tos ir pienākums izvērtēt. Saskaņā ar Civillikuma 1927. pantu, manta atzīstama par dāvinātu tikai tiktāl, ciktāl no tās atvilkti dāvinātāja parādi. Tajā gadījumā, kad dāvinātājs nespēj samaksāt parādus, kuri viņam bijuši dāvināšanas laikā, nevien viņa kreditori var prasīt sev apmierinājumu no viņa dāvanas, bet arī viņš pats var prasīt no apdāvinātā, lai no viņa dāvinātās mantas dod atpakaļ šo parādu samaksai vajadzīgo daļu. Noruna starp dāvinātāju un apdāvināto par to, ka pēdējais neatbild par pirmā parādiem, ir spēkā pret kreditoriem tikai tad, ja viņi tai piekrituši. Izmantojot dāvinātāja tiesības, maksātnespējas administrators var celt prasību par dāvinātās mantas atdošanu daļā, kas pārsniedz dāvinātāja parādu apdāvinātajam, ja tāds vispār pastāv. Taču jākonstatē, ka likumdevējs atšķirībā no citiem darījuma veidiem šajā gadījumā nav noteicis laika ierobežojumu šādu dāvinājumu izdarīšanai, kas var novest pie nesamērīgas tiesību normas interpretācijas.

Arī juridiskajā periodikā atzīts, ka “būtu precizējams Maksātnespējas likuma 97. pants, nosakot, ka administrators pienākums ir celt tiesā prasību par apstrīdama bezatlīdzības darījuma

³³ Turpat.

atzīšanu par spēkā neesošu no tā noslēgšanas brīža, ja tas noslēgts triju gadu laikā pirms juridiskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas dienas vai pēc maksātnespējas iestāšanās dienas”³⁴.

Izteikti kritiski vērtējams ir priekšlikums atzīt par bezatlīdzības darījumu tādu darījumu, “(...) ar kuru parādnieks ir devis nodrošinājumu vai pastiprinājumu trešās personas saistību izpildījumam, neiegūstot līdzvērtīgu pretizpildījumu, (...). Šī norma būtu attiecināma tikai uz parādnieku – juridisko personu.³⁵ Šādā gadījumā ir iespējama pārmērīgi plaša un nepamatota privātpersonu līgumisko attiecību pārskatīšana.

Darījumi, ar kuriem parādniekam nodarīti zaudējumi

Administrators var apstrīdēt darījumus, ja ir konstatējis, ka ar tiem nodarīti zaudējumi parādniekam un tie noslēgti pēc juridiskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas vai četrus mēnešus pirms tā pasludināšanas vai triju gadu laikā, ja persona, ar kuru vai kurai par labu noslēgts darījums zināja vai tai vajadzēja zināt, ka ar to tiks nodarīts zaudējums parādniekam. Attiecībā uz ieinteresētajām personām tiek prezumēts, ka tās zinājušas par zaudējumu nodarīšanu, ja nepierāda pretējo.

Maksātnespējas likuma 72. panta pirmajā daļā noteikts, ka par ieinteresētajām personām attiecībā pret parādnieku ir atzīstami parādnieka dalībnieki, personālsabiedrības biedri, pārvaldes institūciju locekļi, prokūrists, komercpilnvarnieks, persona, kura sastāv ar parādnieka dibinātāju, dalībnieku (akcionāru) vai personālsabiedrības biedru, pārvaldes institūciju locekļiem laulībā, radniecībā vai svainībā līdz otrajai pakāpei un kreditors, kas atrodas vienā koncernā ar parādnieku, bez tam arī tās personas, kuras iepriekš minētajos statusos bijušas pēdējo piecu gadu laikā pirms juridiskās personas maksātnespējas procesa pasludināšanas dienas.

Kreditori, kuri ieguvuši prasījuma tiesības no iepriekš minētajām personām Maksātnespējas likuma izpratnē, par ieinteresētajām personām nav uzskatāmi. Taču, ievērojot kreditoru saikni ar ieinteresētajām personām, likumdevējs Maksātnespējas likuma 87. panta piektā daļā ir noteicis aizliegumu personām, kuras ieguvušas prasījuma tiesības pret parādnieku no ieinteresētajām personām gada laikā pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas, iegūt balsstiesības kreditoru sapulcē.

Maksātnespējas administratoram uzliktais pienākums izvērtēt parādnieka darbību satur uzdevumu konstatēt tos darījumus, “kas bijuši pretēji saprātīgai saimnieciskajai darbībai un

³⁴ Daugaviņš A. Neatrisinātās problēmas maksātnespējas procesu norisē. Jurista Vārds, 2015. gada 3. marts, Nr. 09 (861), 42.-43.lpp.

³⁵ Turpat.

ļauņprātīgi vērsti uz parādnieka mantas samazinājumu vai citāda veida kaitējumu, kā rezultātā parādniekam nodarīti zaudējumi”.³⁶

Atbilstoši Maksātnespējas likuma 96. pantam, administratoram, kas apstrīd tiesā darījuma spēkā esamību, ir jāpierāda, ka šā darījuma noslēgšanas vai izpildes rezultātā parādniekam nodarīti zaudējumi, kuru dēļ parādnieks kļuvis maksātnespējīgs. Tādējādi nepieciešams izvērtēt noslēgtā darījuma atbilstību parādnieka saimnieciskajām interesēm, respektīvi, vai, noslēdzot šo darījumu, parādnieks ir rīkojies kā krietns un rūpīgs saimnieks. Zaudējumi, kas darījuma izpildes gaitā radušies nejauša notikuma, nepārvaramas varas vai tādu objektīvu apstākļu rezultātā, ko saprātīga persona nevarēja un viņai nevajadzēja paredzēt, šādu zaudējumu konstatēšana nevar būt par pamatu darījuma atzīšanai par spēkā neesošu.

2.3.2. Atkāpšanās no līguma izpildes

Maksātnespējas likuma 97. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka ja parādnieka noslēgtais līgums maksātnespējas procesa lietas ierosināšanas dienā nav izpildīts vai izpildīts daļēji, administrators ir tiesīgs pieprasīt izpildi no otra līgumslēdzēja vai arī vienpusēji atkāpties no līguma. Administratoram ir tiesības izpildīt līgumu, ja tas nesamazina parādnieka aktīvus.

Šīs tiesību normas mērķis ir nodrošināt iespēju nepieciešamības gadījumā izpildīt ārpus maksātnespējas procesa pamatprincipa – kreditoru vienlīdzības principa, ja tas palielina parādnieka aktīvus, vai atteikties no līguma izpildes, ja izpilde samazina parādnieka aktīvus, kaitējot kreditora kopuma interesēm.³⁷

Ja administrators vienpusēji atkāpjas no līguma izpildes, otram līgumslēdzējam ir tiesības pieteikt savu kreditora prasījumu.

Taču pastāv iespēja, ka otrs līgumslēdzējs pats īsteno savas tiesības un vienpusēji atkāpjas no līguma izpildes, pamatojoties uz šādu pielīgto tiesību.

Maksātnespējas likums nesatur speciālu regulējumu, kas ierobežotu Civillikumā noteiktās tiesības vienpusēji atkāpties no līguma, ja otrs līgumslēdzējs ir kļuvis maksātnespējīgs. Tādēļ jautājums par lēdzēja tiesībām atkāpties no lēguma vai arī pienākuma lēgumu izpildēt, ir vērtējams prasības tiesvedības kārtībā, pamatojoties uz Civiltiesību normām. Tikai tad, ja tiesa konstatēs, ka lēdzējam nebija tiesību vienpusēji atkāpties, administratoram ir tiesības prasīt lēguma izpildi.³⁸

³⁶ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 133.lpp

³⁷ Turpat, 139.lpp.

³⁸ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 145.lpp.

Jākonstatē, ka šāda situācija neizslēdzami noved pie maksātnespējas procesa ievilkšanās, jo jebkura prasība, kas celta tiesā liedz maksātnespējas administratoram pabeigt juridiskas personas maksātnespējas procesu pirms lietas iztiesāšanas. Ņemot vērā tiesu pārslodzi, jebkurš maksātnespējas administratora pienākums bez izvērtēšanas celt prasību, veicina nepamatotu tiesvedību realizēšanu. Arī prasības pamatojuma esamības gadījumā ir nepieciešams izvērtēt vai celtā prasība patiešām nodrošinās lielāku kreditoru apmierinājumu nākotnē, ņemot vērā tiesvedības ilgumu un atbildētāja finansiālo perspektīvu. Autora ieskatā, maksātnespējas procesos būtu jāizvairās no ilgstošu tiesvedību uzsākšanas, tā vietā parādnieka prasījumus pret trešajām personām daudz lietderīgāk būtu cedēt konkursa kārtībā vai nodot kreditoriem samazinot to prasījumus.

2.4. Parādnieka mantas pārdošana

Parādnieka mantas pārdošana veido būtiskāko ienākumu daļu maksātnespējas procesā, ja tas ir ierosināts un pasludināts savlaicīgi. Visu maksātnespējas procesā iesaistīto subjektu interesēs pēc saimnieciskās loģikas būtu – parādnieka mantu pārdot par iespējami augstāko cenu, lai no gūtajiem ieņēmumiem vispilnīgāk tiktu apmierināti kreditoru prasījumi.

Taču “Viens no svarīgākajiem maksātnespējas procesa principiem ir civiltiesiskās apgrozības ātruma princips. Saskaņā ar šo principu parādnieka mantas realizācija veicama, lai pēc iespējas ātrāk nodrošinātu tās atgriešanos komercietiskajā apritē”.³⁹

2.4.1. Mantas pārdošanas novilcināšana

Maksātnespējas procesā problēmas rada ne tikai parādnieka pārstāvju un kreditoru, bet arī pašu kreditoru interešu atšķirības. No vienas puses ķīlas kreditoru interese ir nekavējoties pārdot tiem par labu ieķīlāto mantu, bet atsevišķos gadījumos pārstāvēt parādnieka, parādnieka pārstāvja, ar parādnieka saistīto personu vai pat administratora intereses, atsevišķi kreditori ir ieinteresēti mantas pārdošanas novilcināšanā, it īpaši gadījumos, kad parādnieka manta ģenerē naudas plūsmu, t.i. līgumiskos ienākumus. Šādā gadījumā, paturot mantu iespējami ilgāk parādnieka īpašumā, tiek gūti ienākumi maksātnespējas procesā, kurus kontrolējamā kreditoru balsojuma situācijā ir iespējams novirzīt fiktīvu maksātnespējas procesa izmaksu segšanai, gūstot no tā prettiesisku materiālu labumu.

Šī iepriekš pastāvējusī problēma ir atrisināta ar grozījumiem Maksātnespējas likumā, nosakot 6 mēnešu termiņu, kurā pārdodama visa parādnieka manta. Mantas pārdošanas termiņu neiespaido arī mantas pārdošanas plāna apstiprināšana. Bez tam “ņemot vērā, ka administrators

³⁹ Turpat, 122.lpp.

ir īpaši apmācīts un sertificēts profesionālis, kura pienākums ir nodrošināt efektīvu un likumīgu maksātspējas procesa gaitu, tam ir jāspēj sastādīt tādu mantas pārdošanas plānu, par kuru kreditoriem nebūtu iesniedzams daudz pamatotu iebildumu. Līdz ar to administratoram ir jāspēj uzņemties atbildība par sagatavoto mantas pārdošanas plānu (t.sk. precizēto) un jāuzsāk parādnieka mantas pārdošana neatkarīgi no tā, ka kreditori turpina iesniegt iebildumus par precizēto mantas pārdošanas plānu, tādējādi izpildot pienākumu nodrošināt efektīvu maksātspējas procesa gaitu.⁴⁰

2.4.2. Parādnieka uzņēmuma pārdošana

Viens no ātrākajiem un efektīvākajiem parādnieka mantas pārdošanas veidiem ir uzņēmuma pārdošana, kad netiek pārdota katra parādnieka manta atsevišķi, bet viss uzņēmums kopumā. Pārdodot uzņēmumu kopumā iespējams saglabāt tā funkcionalitāti, jauniejiem ieguvējiem investējot uzņēmumā finanšu resursus un zināšanas (*know how*), vienlaicīgi saglabājot darba vietas un radot kopējo ekonomisko labumu.

Tomēr pārdodot uzņēmumu, ieguvējam netiek nodotas uzņēmuma saistības un tiesības, kas atsevišķos gadījumos ir tā būtiskākā vērtība, piemēram, licence, kvotu piegādes līgums, u.t.t.

Maksātspējas likuma 114. panta kontekstā būtu nošķirams parādnieka uzņēmums kā no konkrētiem saimnieciskajiem labumiem (iekārtas, mantiskās vērtības utt.) sastāvošs kopums no kapitālsabiedrības kā juridiskas personas ar tās saistībām, tiesībām un atbildību.⁴¹

Ieguvums no uzņēmuma pārdošanas, ko iegūst valsts ekonomika un sabiedrība, bez šaubām ir lielāks, protams pie noteikuma, ka uzņēmums turpina savu darbību, nekā tā pārdošana pa daļām. Tāpēc kopējās sabiedrības interesēs būtu nepieciešama savādāka kreditoru interešu samērošana, nekā tas šobrīd noteikts Maksātspējas likuma 114. panta trešajā daļā, t.i., pārdodot uzņēmumu kā kopumu, kreditoru ieguvumam no uzņēmuma pārdošanas jābūt lielākam nekā gadījumā, ja parādnieka manta tiktu pārdota atsevišķi. Loģiskais nepieciešamais šajā gadījumā izvirzāmais pamatkritērijs būtu uzņēmuma pārdošanas kopumā iespējas pastāvēšana, t.i. reāla pircēju interese par to, ar nosacījumu, ka iegādes rezultātā tiek segti ne mazāk kā, piemēram, 50-70% nenodrošināto kreditoru prasījumu.

Nepamatota parādnieka uzņēmuma pārdošanas gadījumā ir likuma norma, kas nosaka obligātu pienākumu administratoram saņemt piekrišanu no nodrošinātā kreditora. Lietderīgāk un samērīgāk būtu, noteikt uzņēmuma tiesību šādā gadījumā atkāpties no hipotēkas vai komercķīlas līgumā noteiktā aizlieguma atsavināt iekļāto mantu trešajām personām un pārdot

⁴⁰ Maksātspējas administrācija. Maksātspējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 159.lpp.

⁴¹ Turpat, 157.lpp.

to kopā ar uzņēmumu ieguvējam. Ņemot vērā, ka tiek saglabātas spēkā esošās ķīlas tiesības, nodrošinātajam kreditoram zaudējumi neradīsies.

2.4.3. Civilprocesa likuma normu ievērošana mantas pārdošanas procesā

Maksātnespējas likumā noteikts, ka parādnieka manta pārdodama saskaņā ar Civilprocesa likuma noteikumiem. Civilprocesa likums satur virkni priekšnoteikumu izsoles organizēšanas kārtībai, tai skaitā informēšanas pienākumu. Procesuālo pienākumu pareiza neizpildīšanas noved pie izsoles akta neapstiprināšanas tiesā, atzīstot izsoli par spēkā neesošu un tādējādi kavējot maksātnespējas procesa norisi.

Praksē problēmas rada Maksātnespējas likumā noteikto maksātnespējas procesa subjektu pretnostatīšana Civilprocesa likuma subjektiem vēršot piedziņu uz parādnieka mantu.

Civilprocesa likumā, vēršot piedziņu uz nekustamo īpašumu, tiesu izpildītājam noteikts pienākums informēt parādnieku, piedzinēju, nekustamā īpašuma īpašnieku, nekustamā īpašuma kopīpašnieku, hipotekāro kreditoru un personas, kuru labā ierakstīta ķīlas tiesības vai aizlieguma atzīme zemesgrāmatu nodaļījumā.

Pastāv neviennozīmīgs jautājums vai administrators, pildot tiesu izpildītāja funkcijas vienlaicīgi var būt arī parādnieks, jo parādnieka pārvaldīšanas tiesības ar likumu ir deleģētas administratoram. Vērtējot iespējamo interešu konfliktu, tai skaitā tiesības apstrīdēt administratora kā tiesu izpildītāja rīcību saistībā ar Civilprocesa likuma tiesību normu neievērošanu, par parādnieka tiesību subjektu praksē bieži tiek nozīmēts parādnieka pārstāvis.

Gadījumos, kad pārdota par nodrošinājumu kalpojošā parādnieka manta, par piedzinēju var uzskatīt nodrošināto kreditoru, jo līdzekļi, kas iegūti pārdodot šo mantu, primāri novirzāmi nodrošinātā kreditora prasījumu segšanai.⁴²

2.4.4. Mantas pārdošana pa daļām

Jau iepriekš identificētā problēma attiecībā uz maksātnespējas procesā piemērojamo principu pretrunu – saistību izpildes princips *vs.* apgrozības ātruma princips, ir aktuāla situācijās, kad administratoram jāizvēlas mantas – nekustamā īpašuma pārdošanas veids, gadījumos, ja nekustamais īpašums sastāv no atsevišķi atsavināt iespējamām daļām un pastāv iespēja no daļu pārdošanas iegūt lielākus ienākumus, nekā īpašumu pārdodot kopumā.

Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 111. panta otrajā daļā noteikto, parādnieka mantas pārdošana notiek par iespējami augstāko cenu, lai nodrošinātu kreditoru prasījumu segšanu. Līdz ar to administratoram ir nevis tiesības, bet gan pienākums izvērtēt, vai kreditoru interesēm atbilst daudzdzīvokļu ēkā esošo dzīvokļu pārdošana vienā kopējā izsolē, vai arī katram dzīvokli nepieciešams rīkot atsevišķu izsoli. Tomēr norādītajā situācijā nekustamo īpašumu var realizēt,

⁴² Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 182.lpp.

rīkojot atsevišķu dzīvokļa īpašumu izsoli, vienīgi tad, ja tas normatīvajos aktos noteiktā kārtībā ir sadalīts patstāvīgos dzīvokļu īpašumos.⁴³

2.4.5. Nekustamā īpašuma otrā izsole

Likuma robs ir identificējams attiecībā uz parādnieka mantas – nekustamā īpašuma pārdošanu otrajā izsolē, jo uzstādījumi, kādus paredz Maksātnespējas likums kopsakarā ar administratora pienākumu parādnieka mantu pārdot saskaņā ar Civilprocesa likuma normām, nav savietojami tā apstākļa dēļ, ka Civilprocesa likums neregulē nekustamā īpašuma pārdošanu izsolē ar lejupejošu soli.

Šai problēmai risinājumu īstenojot likumu normu tulkošanu un interpretāciju ir meklējusi Maksātnespējas administrācija.

Likumdevējs Maksātnespējas likumā, paredzot iespēju maksātnespējas procesā organizēt izsoli ar lejupejošu soli, nav noteicis detalizētu kartību, kā šādu izsoli organizēt, kā arī iepriekš spēkā bijušo maksātnespēju regulējušo normatīvo aktu redakcijas atbildes uz minēto jautājumu nesniedz. Līdz ar to ir atbalstāma Civilprocesa likuma norma par piedziņas vēršanas noteikumiem uz kustamo mantu piemērošana pēc analogijas saskaņā ar 590.panta piekto daļu. Minētais pamatojams ar to, ka Civilprocesa likums jau sākotnēji ir ietvēris izsoles organizēšanas noteikumus maksātnespējas procesā, tādējādi civilprocesuālās tiesības zināmā mērā ir vairāk pietuvinātas maksātnespējas tiesībām, jo gan Civilprocesa likuma, gan Maksātnespējas likuma regulējuma mērķis ir realizēt parādnieka mantu, lai apmierinātu kreditoru prasījumus.

Turklāt minētā Civilprocesa likuma norma piedāvā detalizētu izsoles ar lejupejošu soli sākumcenas un soļa piemērošanas tiesisko mehānismu, ko Maksātnespējas administrācijas ieskatā būtu iespējams sekmīgi piemērot arī maksātnespējas procesā izsoles organizēšana ar lejupejošu soli. Proti, saskaņā ar Civilprocesa likuma 590.panta piekto daļu tiesu izpildītājs (administrators maksātnespējas procesā) pārtrauc priekšmeta izsolīšanu, ja neviens no tiem, kas ieradušies, nesola pat 10 procentus no priekšmeta izsoles sākumcenas.⁴⁴

Ar 2015. gada 1. martu papildināts Maksātnespējas likuma 115.pants ar piekto, sesto, septīto un astoto daļu nosakot, ja neviens izsoles dalībnieks pirmajā izsolē nesola, nekustamā īpašuma pirkuma nodrošinājums netiek atmaksāts, bet to ieskaita parādnieka mantā, attiecīgi otrajā izsolē administrators ir tiesīgs noteikt nevis nekustamā īpašuma pirkuma nodrošinājumu, saskaņā ar Civilprocesa likuma 607. panta pirmo daļu, bet izsoles dalības maksu līdz 0,1 procenta apmērā no nekustamā īpašuma novērtējuma, bet ne mazāk par 50 euro. Papildus panta

⁴³ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 232.lpp.

⁴⁴ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 161.lpp.

astotajā daļā noteiks, ka Dalības maksu, ko iemaksājuši izsoles dalībnieki, atpakaļ neizsniedz, bet to ieskaita parādnieka mantā.

Var piekrist Latvijas Sertificēto maksātspējas procesa administratoru asociācijas valdes priekšsēdētājam, ka Maksātspējas likuma "115. panta piekto daļu jaunā redakcijā, kurā noteikts, ja neviens izsoles dalībnieks, kurš iemaksājis drošības naudu dalībai izsolē un nepārprotami izrādījis vēlmi iegūt izsolāmo mantu, izsolē neveiks solījumu, iemaksātā drošības nauda šim dalībniekam netiks atmaksāta un tiks ieskaitīta parādnieka mantā. Saistībā ar šo normu, iespējams, radīsies problēmas gadījumos, kad drošības nauda tiks iemaksāta, bet dalībnieks neieradīsies uz izsoli un/vai neregistrēsies izsolei"⁴⁵.

(...) saskaņā ar normas nepilnību, jo var radīt apstākļus, ka, neiemaksājot drošības naudu, uz tām nepieteiksies neviens dalībnieks un mantas pirmā izsole tiks atzīta par nenotikušu.

Ar laiku var izstrādāties sistēma, ka solītāji pieteiksies tikai uz otrajām izsolēm, un tādā gadījumā maksātspējas procesā parādnieka mantas pirmās izsoles zaudēs jēgu un būs formāls mantas atsavināšanas procedūras solis, kas radīs vienīgi papildu izmaksas maksātspējas procesā⁴⁶.

2.4.6. Ārvalstīs atrodošās mantas pārdošana

Jauna veida izaicinājumus maksātspējas procesos rada brīvā kapitāla pārrobežu plūsma, kā arī preču un pakalpojumu brīvā aprīte Eiropas Savienībā, kas raksturojas ar to, ka maksātspējīgajam parādniekam var piederēt manta ārpus Latvijas Republikas teritorijas.

Šādā situācijā problēmas var radīt pareizo procesuālo normu izvēle saskaņā ar 2000. gada 29. maija Regulu (EK) Nr.1346/2000.

Attiecīgi mantas pārdošanas veids, kas noteikts pēc *lex concursus* jeb procedūras sākšanas valsts tiesību aktiem, tiek realizēts atbilstoši procedūrām, ko nosaka tās dalībvalsts tiesību akti, kurā īpašums tiek realizēts.

Ievērojot minēto, ja maksātspējas process ir pasludināts Latvijā, un administrators vēlas pārdot citā ES valstī esošu parādnieka īpašumu, parādnieka mantas pārdošanas veidu reglamentē Maksātspējas likums.

Ja uz aktīviem attiecas lietu tiesības saskaņā ar *lex situs* vienā dalībvalstī, bet galvenās procedūras veic citā dalībvalstī, galvenās procedūras likvidatoram ir jābūt iespējai pieprasīt sekundārās procedūras sākšanu piekritībā, kurā lietu tiesības rodas, ja tajā parādniekam ir uzņēmums.

⁴⁵ Cers O. Parādnieku mantas atsavināšanas procedūras problēmas nav izskaustas pilnībā. Jurista Vārds, 2015. gada

3. marts, Nr. 09 (861), 19.lpp.

⁴⁶ Turpat.

Regulas 5.pants darbojas kā absolūtās imunitātes norma. Proti, lietu tiesību turētājam saglabājas tiesības nošķirt ar lietu tiesībā apgrūtināto mantu no parējās parādnieka mantas un, ja nepieciešams, realizēt to individuāli, tādējādi apmierinot savu prasījumu.⁴⁷

2.5. Maksātnespējas procesā atgūto līdzekļu sadale

Maksātnespējas likumā ir detalizēti noteikta maksātnespējas procesā atgūto līdzekļu sadalīšanas kārtība, iedalot ar procesu saistītos izdevumus, kreditorus un to prasījumus 7 prioritāšu grupās. Kreditoru prasījumu segšanas kārtība noteikta Maksātnespējas likuma 118.pantā. Saskaņā ar minēto likuma normu vispirms tiek segtas maksātnespējas procesa izmaksas (118.panta pirmā daļa), pēc izmaksu segšanas tiek pilnībā apmierināts Maksātnespējas administrācijas prasījums, ja parādnieka darbinieku prasījumi apmierināti no darbinieku prasījumu garantijas fonda līdzekļiem (118.panta otrā daļa). Pēc minēto prasījumu segšanas tiek segti darbinieku prasījumi likumā paredzētajā apmērā (118.panta trešā daļa). Maksātnespējas likuma 118.panta ceturtajā daļā noteikts, ka nodokļu administrācijas nodokļu prasījumi (...) tiek apmierināti pamatparāda apmērā pēc maksātnespējas procesa izmaksu un šā panta otrajā daļā noteikto kreditoru prasījumu apmierināšanas. Savukārt Maksātnespējas likuma 118.panta piektajā daļā noteikts, ka pēc šā panta pirmajā daļā minēto maksātnespējas procesa izmaksu segšanas un šā panta otrajā, trešajā un ceturtajā daļā noteikto kreditoru prasījumu apmierināšanas atlikušie parādnieka naudas līdzekļi tiek sadalīti starp kreditoriem, kuru prasījumi iesniegti sešu mēnešu laikā no dienas, kad maksātnespējas reģistrā izdarīts ieraksts par parādnieka maksātnespējas procesa pasludināšanu, pamatparāda segšanai, kā arī nodrošināto kreditoru prasījumi to nenodrošinātajā un no ieķīlātās mantas pārdošanas nesegtajā daļā. Ja minēto kreditoru prasījumu segšanai līdzekļu nepietiek, tie sedzami proporcionāli summai, kas pienākas katram kreditoram. Ja parādnieka naudas līdzekļi paliek pāri, apmierināti tiek kreditoru blakus prasījumi bez prioritātes proporcionālā apmērā. Atlikušie līdzekļi izmaksājami parādnieka dalībniekiem atbilstoši to dalības apmēram, ja pret parādnieku nav uzsākta Padomes regulas Nr1346/2000 3.panta 2.punktā noteiktā maksātnespējas procedūra.

Prioritāšu grupu regulējuma nepilnības

Tik detalizēti likumdevēja definēta kārtība šķiet pilnībā izskauž jebkādas neskaidrības attiecībā uz tiesību normas piemērošanu, it īpaši pēc 2014. gada 25. septembra Grozījumu Maksātnespējas likumā spēkā stāšanās, ar kuriem novērsta nodokļu administrācijas (kreditora)

⁴⁷ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 169.lpp.

nodokļu prasījumu iekļaušanu divās dažādās prioritāšu grupās, kas iepriekš radīja neskaidrības kādā secībā un proporcijā sedzami attiecīgā kreditora prasījumi, taču patiesībā tā ne būt nav.

Šobrīd nodokļu administrācijas (kreditora) nodokļu prasījumiem viennozīmīgi ir noteikta augstāka prioritāte par nenodrošināto kreditoru prasījumiem. Taču ir saglabājusies konkurence starp nodokļu administrācijas un darbinieku prasījumiem, kas arī turpmāk varētu radīt problēmsituācijas, ja parādnieka naudas līdzekļi būs nepietiekami, lai segtu šo prioritāšu grupu (trešās un ceturtās) prasījumus pilnā apmērā.

Problēmas iespējamas arī piektās grupas, tas ir, nenodrošināto kreditoru prasījumu un nodrošināto kreditoru prasījumu to nenodrošinātajā daļā un nesegtajā daļā apmierināšanas apmēra, tai skaitā arī proporcionālās summas noteikšanā, kas katram kreditoram pienākas saskaņā ar Maksātnespējas likuma 118. panta sesto daļu, jo likumdevējs formulējot tiesību normu ir piešķīris nepamatotas priekšrocības nodrošinātajiem kreditoriem, kas guvuši daļēju savu prasījumu apmierinājumu no ieķīlātās mantas pārdošanas, jo, atšķirībā no nenodrošinātajiem kreditoriem, nodrošināto kreditoru prasījumu apmierināšanai šajā likuma normā nav tieši noteikts ierobežojums saistībā ar pamatparāda apmēru.

Šāda situācija uzskatāmi raksturo to apstākli, ka, jo detalizētāk likumdevējs cenšas definēt tiesību normu, jo lielāka varbūtība no tiesību normas izrietošai nekonsekvencei.

2.5.1. Maksātnespējas procesa izmaksas

Praksē konstatējams, ka būtiskākās problēmas un attiecīgi lielākais izrietošais sūdzību par maksātnespējas administratora rīcību skaits ir saistīts ar maksātnespējas procesa izmaksu noteikšanu, jo tieši tās var visbūtiskāk samazināt kreditoru prasījumu seguma apmēru no parādnieka naudas līdzekļiem.

Kopš 2010. gada 1. novembra uzsāktajos juridisko personu maksātnespējas procesos ir ieviests maksātnespējas procesa izmaksu limits. Spēkā esošajā Maksātnespējas likumā šobrīd noteikts maksātnespējas procesa izmaksu ierobežojums. Atbilstoši Maksātnespējas likuma 170.panta pirmajai daļai, ar juridiskās personas maksātnespējas procesa nodrošināšanu saistītie izdevumi nedrīkst pārsniegt 5% apmēru no parādnieka aktīvu atsavināšanas ieņēmumu kopsummas. Tomēr ar kreditoru sapulces balsojumu vēlprojām ir iespējams izmaksas palielināt.

Ar jēdzienu „atsavināšana” Civillikuma izpratnē saprot mantas pārdošanu, mainīšanu, ieguldīšanu kapitālsabiedrībās, mantas nodošanu uztura līguma vai piegādes līguma gadījumā, kā rezultātā īpašuma tiesības no mantas atsavinātāja pāriet mantas ieguvējam. Attiecīgi maksātnespējas procesā par atsavināšanu būs atzīstama parādnieka mantas realizēšana Maksātnespējas likuma noteiktajā kārtībā.

Ņemot vērā minēto, secināms, ka ar Maksātnespējas likuma 170. pantā norādīto vārdu salikumu „parādnieka aktīvu atsavināšanas ieņēmumu kopsomma” jāsaprot kopējie ieņēmumi, ko administrators guvis, veicot mērķtiecīgas darbības parādnieka mantas pēdošanā un atgūšanā.

Tā kā parādnieka mantas atsavināšanas veikšanai administratoram ir pienākums sastādīt mantas pārdošanas plānu, kurā atbilstoši Maksātnespējas likuma 113. panta pirmās daļas 3., 8., un 11. punktam norādāms naudas līdzekļu apmērs, ko plānots iegūt, pārdodot ieķīlāto un neieķīlāto parādnieka mantu, un plānotās maksātnespējas procesa izmaksas, tai skaitā maksātnespējas procesa izdevumi, tad administratoram iespēju robežās ir jāplāno tādi izdevumi, kas nepārsniegs piecu procentu apmēru no plānotajiem ieņēmumiem. Savukārt gadījumos, kad reālie maksātnespējas procesa izdevumi tomēr pārsniedz Maksātnespējas likuma 170. panta pirmajā daļā noteiktos piecus procentus, kreditoru sapulces kompetencē ir lemt, vai izdevumu segšana virs pieciem procentiem no kopējiem ieņēmumiem konkrētajā gadījumā ir objektīvi pamatota un pieļaujama.

Īpatnēja situācija izveidojas gadījumos, kad parādnieka bankas kontā atrodas naudas līdzekļi, kuri ieskaitāmi parādnieka aktīvos, taču to atgūšanai administratoram nav nepieciešams veikt īpašas darbības, kas radītu procesa izdevumus. Maksātnespējas administrācija izskatot sūdzību par administratora rīcību ir nonākusi pie neviennozīmīgiem secinājumiem: “(...) lai arī administrators nav veicis mērķtiecīgas darbības bankas kontos esošo līdzekļu atgūšanai un tādējādi administratoram saistībā ar tiem nav radušies maksātnespējas procesa izdevumi, administrators ir tiesīgs šos līdzekļus izmantot citu maksātnespējas procesa izdevumu segšanai un tādā gadījumā uz šiem naudas līdzekļiem, kas pieskaitāmi parādnieka mantai jeb kopējiem ieņēmumiem no parādnieka mantas, pēc analogijas piemērojams Maksātnespējas likuma 170.pantā noteiktais attiecībā uz maksimāli pieļaujamo izdevumu apmēru, tas ir, pieciem procentiem no ieņēmumu kopsomas, ja šī manta nekalpo par nodrošinājumu un ja kreditoru sapulce nav lēmusi citādi.”⁴⁸ Pēc būtības tas nozīmē, ka gadījumā, ja bankas kontā atrodos līdzekļus administrators izmanto maksātnespējas procesa izmaksu segšanai, tad šie līdzekļi ieskaitāmi kopējos ieņēmumos, kuriem piemērojamas 5% izmaksas, kas no loģikas viedokļa ir absurdi.

Problēmas reizēm rada jautājums vai nodokļu maksājumi, kuru nomaksas pienākums rodas pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas, ir pievienojami nodokļu administrācijas nodokļu prasījumiem vai sedzami kā maksātnespējas procesa izmaksas. Gadījumos, kad maksātnespējas administrators pēc maksātnespējas procesa pasludināšanas neaptur parādnieka saimniecisko darbību un kreditoru interesēs izvēlas turpināt to, administratoram ir jāievēro

⁴⁸ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 225-226.lpp.

visas saimniecisko darbību regulējošo nodokļu likumu normas un kā rūpīgam saimniekam ir jāveic savlaicīga aprēķināto nodokļu samaksa. Pretējā gadījumā par likuma normu neievērošanu un nodokļu maksājumu samaksas kavēšanu nodokļu administrācija var piemērot likumā “Par nodokļiem un nodevām” noteikto nokavējuma naudu un soda naudu, tādējādi samazinot no parādnieka mantas atsavināšanas atgūto līdzekļu apmēru. “(...) likumdevējs maksātnespējas procesa izmaksu segšanai (tai skaitā kārtējo nodokļu maksājumiem) ir piešķīris prioritāti (...). Tādējādi kārtējie nodokļu maksājumi kā maksātnespējas procesa izmaksas sedzami prioritāri (...).”⁴⁹

2.5.2. Administrators atlīdzība kā daļa no maksātnespējas procesa izmaksām

Pamats sūdzībām par maksātnespējas administratora rīcību nosakot maksātnespējas procesa izmaksas ieķīlāta nekustamā īpašuma pārdošanas gadījumos rodas, kad administrators pretēji nodrošināta kreditora vēlmei, ieķīlātu nokustamo īpašumu pārdod nevis kopumā, bet pa daļām. Šādā gadījumā administratoram rodas tiesības aprēķināt atlīdzību par katru īpašu pārdošanas gadījumu, kas kopsummā vairākkārtīgi pārsniedz izmaksas, kādas būtu gadījumā, ja ieķīlātais īpašums tiktu pārdots vienā izsolē.

Maksātnespējas administrācija, izskatot sūdzību kādā konkrētā gadījumā, ir atzinusi: “administrators atlīdzība nav nosakāma no visas parādnieka ieķīlātās mantas pārdošanas rezultātā kreditoriem izmaksājamās summas, bet gan no līdzekļiem, kas iegūti, pārdodot konkrētam kreditoram par labu ieķīlāto mantu. (...) administrators atlīdzība ir aprēķināma par katru ieķīlātās mantas pārdošanas gadījumu (izsoli). Līdz ar to ir jāpieņem, ka likumdevējs vienlaicīgi ir izvērtējis šādas atlīdzības aprēķināšanas metodi un atzinis to par atbilstošu Maksātnespējas likuma 6.pantā noteiktajiem maksātnespējas procesa principiem.

Tomēr, nosakot ieķīlātās mantas pārdošanas veidu, administratoram ir jāņem vērā pārdošanas izdevumu un administrators atlīdzības apmērs, kurš nepārprotami ietekmē kreditoru prasījumu apmierināšanai novirzāmo līdzekļu apmēru. Administratoram jāizvēlas tāds ieķīlātās mantas pārdošanas modelis, lai pēc izmaksu segšanas kreditoru prasījumus apmierināšanai būtu novirzāms vairāk līdzekļu.

Ņemot vērā minēto, jāsecina, ka administratoram ir tiesības saņemt lielāku atlīdzību, ja viņš izvēlēties tādu mantas pārdošanas kārtību, kuras rezultātā kreditoru prasījumi tiek apmierināti vispilnīgāk.”⁵⁰

Ļoti interesants ir kāds Maksātnespējas administrācijas atzinums, ar kuru secināts, ka nepārvaramas varas apstākļi, kuru rezultātā ir samazinājušies parādnieka naudas līdzekļi pēc to

⁴⁹ Turpat, 214.lpp.

⁵⁰ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 233-234.lpp.

atgūšanas, neatstāj iespaidu uz maksātnespējas procesa prioritāšu grupām, procesa izmaksu un prasījumu sedzamo apmēru. Konkrētajā gadījumā no parādnieka ieķīlātās mantas pārdošanas iegūtie naudas līdzekļi tika ieskaitīti norēķinu kontā AS Latvijas Krājbanka, kura 2011. gada 23. decembrī tika pasludināta par maksātnespējīgu. Maksātnespējas administrācija ir atzinusi: “Administratoram nav pamata pārkāpt Maksātnespējas likuma 99. panta ceturtajā daļā⁵¹ un Civilprocesa likuma 628. pantā noteikto izsolē saņemto naudas līdzekļu sadales kārtību un izmaksāt nodrošinātajam kreditoram lielākus līdzekļus, pirms tiek segtas izmaksas, kas radušās, lai nodrošinātu ieķīlātās mantas realizāciju, un sekojoši arī līdzekļu ieguvi nodrošinātā kreditora prasījumu apmierināšanai. Nav tiesisku un loģisku argumentu, kādēļ gadījumā, ja nepārvaramas varas dēļ ir radies izsolē iegūto līdzekļu samazinājums, šāda likumdevēja nodibināta taisnīga kārtība maksātnespējas procesā iegūto naudas līdzekļu sadalē vairs nedarbojas”.⁵²

Rezumējot, konstatējams, ka jebkādos apstākļos maksātnespējas administratora atlīdzība būs strīdīgs jautājums, jo objektīvi izvērtēt pienesumu vai zaudējumu, kas radies administratora lēmuma attiecībā uz parādnieka mantas pārdošanas veidu izvēles dēļ, objektīvi nav iespējams noteikt.

2.6. Maksātnespējas procesa izbeigšana

Atbilstoši Maksātnespējas likumā noteiktajam, pasludinātam maksātnespējas procesam ir iespējami tikai divi rezultāti – parādnieka likvidācija vai arī tiesiskās aizsardzības procesa pasludināšana, lai mēģinātu atjaunot parādnieka maksātspēju.

Noteikumi pārejai no juridiskās personas maksātnespējas procesa uz tiesiskās aizsardzības procesu iekļauti Maksātnespējas likuma XIX nodaļā. Tie nosaka, ka maksātnespējīgam parādniekam pārejot uz tiesiskās aizsardzības procesu, tiek piemēroti ārpustiesas tiesiskās aizsardzības procesa noteikumi. Šādā gadījumā iesniegt pieteikumu par juridiskās personas maksātnespējas procesa izbeigšanu, tiesiskās aizsardzības procesa pasludināšanu, kā arī izstrādāt tiesiskās aizsardzības procesa pasākumu plānu ir tiesīgi parādnieka pārstāvis, administrators, citas dalībvalsts likvidators, kreditors vai kreditoru grupa. Vienlaicīgi gan noteikts, pāreja uz tiesiskās aizsardzības procesu nav pieļaujama, ja juridiskais personai sākotnēji pasludinot maksātnespējas procesu bijušas tādas juridiskas personas maksātnespējas pazīmes kā:

⁵¹ Autora piebilde: Maksātnespējas likuma redakcija, kas bija spēkā no 2010. gada 1. novembra.

⁵² Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 202.lpp.

- 1) divas reizes gada laikā ierosināta tiesiskās aizsardzības procesa lieta, neizsludinot tiesiskās aizsardzības procesa īstenošanu, kas praksē parasti izpaužas tādā veidā, ka parādniekam nav izdevies saskaņot tiesiskās aizsardzības pasākumu plānu (Maksātnespējas likuma 51.panta otrā daļa);
- 2) īstenojot tiesiskās aizsardzības procesu parādnieks pārkāpis likuma normas tādā veidā, ka nav veicis likumā noteiktās darbības, sniedzis nepatiesas ziņas, 30 dienas nav pildījis tiesiskās aizsardzības pasākumu plānu un nav iesniedzis tiesai tā grozījumus, pārkāpis likumā noteiktos rīcības ierobežojumus;
- 3) parādnieks pats iesniedzis tiesai maksātnespējas pieteikumu, nespējot izpildīt tiesiskās aizsardzības plānu.

Šādi likumā ietvertie ierobežojumi nozīmē, ka pāreja no juridiskās personas maksātnespējas procesa uz tiesiskās aizsardzības procesu iespējama vienīgi gadījumā, ja maksātnespēju pieteikumu tiesā iesniedzis kreditors, pret kuru parādsaistība likumā noteiktā apmērā vai laikā nav tikusi nokārtota, pie nosacījuma, ka parādniekam gada laikā posmā pirms maksātnespējas pasludināšanas nav bijuši 2 neveiksmīgi tiesiskās aizsardzības procesi.

Maksātnespējas likums paredz divus veidus maksātnespējas procesa izbeigšanai: maksātnespējas procesa izbeigšana pēc tam, kad kreditoriem nosūtīts paziņojums par kreditoru prasījumu segšanas plāna izpildi (Maksātnespējas likuma 119.panta pirmā daļa); maksātnespējas procesa izbeigšana, kad kreditoriem nosūtīts ziņojums par parādnieka mantas neesamību un kreditori nav izteikuši iebildumus pret tajā iekļauto priekšlikumu izbeigt maksātnespējas procesu (Maksātnespējas likuma 119.panta ceturtā daļa).

Problēmas gadījumos, kad maksātnespējas process tiek izbeigts pēc kreditoru prasījumu segšanas plāna izpildes, nav novērojamas, jo likums paredz administratoram pienākumu saskaņot to un kreditoriem tiesības izteikt iebildumus un par tiem informēt tiesu, kurus attiecīgi tiesa vērtē, izskatot administratora pieteikumu par maksātnespējas procesa izbeigšanu.

Visnotaļ strīdīga situācija veidojas gadījumos, kad ziņojumā par parādnieka mantas neesamību administrators iekļāvis priekšlikumu izbeigt juridiskās personas maksātnespējas procesu, jo nav saņemts priekšlikums par juridiskās personas maksātnespējas procesa finansējumu, neskatoties uz to, ka parādniekam ir prasījuma tiesības pret trešajām personām.

Maksātnespējas administrācija, izskatot sūdzību par administratora rīcību līdzīgā situācijā, ir atzinusi, ka “Kreditori aizstāv savu interesi saņemt prasījumu apmierinājumu no parādnieka mantas ne vien iesniedzot kreditora prasījumu administratoram, bet arī aktīvi iesaistoties maksātnespējas procesā, tai skaitā izmantojot iespēju finansēt maksātnespējas procesu apstākļos, kad parādniekam nav mantas, bet tiesvedību rezultātā iespējams iegūt naudas līdzekļus, ko izmantot prasījumu segšanai. Gadījumā, ja parādniekam nav līdzekļu

maksātnespējas procesa izmaksu segšanai un kreditori ir atteikušies finansēt maksātnespējas procesu, kas savukārt norāda, ka viņi nav ieinteresēti maksātnespējas procesa turpmākā norisē, maksātnespējas process ir izbeidzams”.⁵³

Šāds Maksātnespējas administrācijas apgalvojums ir pretrunā ar Maksātnespējas likuma mērķi un likumdevēja gribu. Ņemot vērā, ka likumdevējs ir atviegojis maksātnespējas administratoram maksātnespējas procesā prasības celšanu tiesā maksātnespējīgo parādnieku labā, atbrīvojot to no valsts nodevas (Civilprocesa likuma 43. panta pirmās daļas 10.punkts) un nosakot paātrinātu lietas izskatīšanas kārtību, kas jānozīmē triju mēnešu laikā pēc paskaidrojuma saņemšanas vai tā iesniegšanas termiņa notecēšanas (Civilprocesa likuma 149. panta desmitā daļa), bez tam paredzot, ka par maksātnespējas administratoru var būt persona, kura saņēmusi valsts atzītu izglītības dokumentu par otrā līmeņa augstākās profesionālās izglītības apgūšanu tiesību zinātnēs un ieguvusi jurista kvalifikāciju vai saņēmusi valsts atzītu izglītības dokumentu par augstākās akadēmiskās izglītības apgūšanu tiesību zinātnēs un ieguvusi zinātnisko grādu (Maksātnespējas likuma 13. panta pirmās daļas 2. punkts), ir secināms, ka likumdevēja mērķis ir tieši pretējs. Maksātnespējas profesionālo kvalifikāciju likumdevējs ir noteicis, lai ar minimāliem līdzekļiem sasniegtu Maksātnespējas likuma mērķi - veicinātu finansiālās grūtībās nonākuša parādnieka saistību izpildi, tai skaitā atgūstot parādnieka līdzekļus, kas atrodas pie trešajām personām, ceļot prasības tiesā maksātnespējīgo parādnieku labā. Vienlaicīgi gan, kā tas atzīts iepriekš, ir nepieciešams vērtēt prasības celšanas pamatu un iespējamo apmierināšanas iespējamību, taču absolūta atteikšanās no prasības celšanas maksātnespējīgā parādnieka labā bez vērtēšanas nav pieļaujama.

Maksātnespējas likuma 120. pantā ir noteiktas juridiskas personas maksātnespējas procesa izbeigšanas sekas. Šā panta pirmā daļa norādītas maksātnespējas procesa izbeigšanas sekas, ja tiek pasludināts tiesiskās aizsardzības process, savukārt, otrā, ceturta un piektā daļa, attiecināta uz juridiskās personas maksātnespējas procesu, ja tas izbeigts sakarā ar parādnieka maksātnespējas procesa pabeigšanu. Konstatējams, ka likumā tieši nav noteiktas juridiskas personas maksātnespējas procesa izbeigšanas sekas, ja maksātnespējas procesa izbeigšana ierosināta sakarā ar parādnieka mantas neesamību.

Tā termins „maksātnespējas procesa pabeigšana” Maksātnespējas likumā ir izmantots vienīgi 120. pantā, secināms, ka likumdevējs šo terminu ir lietojis, lai visus izbeigtos maksātnespējas procesus, ņemot vērā to izbeigšanas sekas, sadalītu divās daļās – tādos procesos, kuros pasludināts tiesiskās aizsardzības process, un procesos, kuru rezultātā parādnieks tiek likvidēts.

⁵³ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 150.lpp.

Pamatojoties uz iepriekš minēto, jāsecina, ka Maksātnespējas likuma 120. panta otrajā, trešajā, ceturtajā un piektajā daļā norādītās sekas attiecas gan uz maksātnespējas procesiem, kuri izbeigti, jo ir izpildīts kreditoru prasījumu segšanas plāns, gan uz maksātnespējas procesiem, kuri izbeigti, jo ziņojumā par parādnieka mantas neesamību izteikts priekšlikums izbeigt maksātnespējas procesu un nav panākta vienošanās par maksātnespējas procesa finansēšanas avotu.⁵⁴

Apkopojot šajā apakšnodaļā apskatītās būtiskākās problēmas maksātnespējas procesa izbeigšanas stadijā, ir secināms, ka problēmas normatīvā regulējuma piemērošanā nav novērojamas juridiskas personas maksātnespējas procesa izbeigšanas gadījumā, kura pamats ir kreditoru prasījumu segšanas plāna izpilde un ar to saistītais ziņojums, jo pēc būtības tā ir formāla administratora darbība un šajā maksātnespējas procesa stadijā jau visi kreditori ir ieinteresēti maksātnespējas procesa ātrākā pabeigšanā. Problēmas ir iespējamās gadījumos, kad priekšlikumu par maksātnespējas procesa izbeigšanu administrators iekļauj ziņojumā par parādnieka mantas neesamību, bet kreditoru rīcībā ir informācija par parādnieka prasījuma tiesībām, vienlaicīgi nepiekrītot segt maksātnespējas procesa izmaksas. Šajā gadījumā vērtējams ir jautājums kādi ir maksātnespējas administratora objektīvie izdevumi maksātnespējas procesā, ceļot prasības pieteikumu tiesā parādnieka interesēs.

⁵⁴ Maksātnespējas administrācija. Maksātnespējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015, 218.lpp.

3. MAKSĀTNESPĒJAS PROCESA REGULĒJUMA ATŠKIRĪBAS CITĀS VALSTĪS

Ņemot vērā iepriekš konstatētās problēmas juridiskas personas maksātnespējas tiesiskajā regulējumā rodas pamatota nepieciešamība aplūkot citu valstu pieredzi un tajās spēkā esošās tiesību normas attiecīgo problēmjaudājumu risināšanā. Salīdzināšanai izvēlētas tādas valstis kā Igaunija, Lietuva un Somija. Igaunija un Lietuva ir izvēlēta kā kaimiņvalstis, kuru attīstības tendences ir vienlaicīgas un līdzīgas. Somija izvēlēta, jo tās maksātnespējas tiesiskais risinājums un pielietojums atbilstoši Doing Business 2015 vērtējumam 189 valstu konkurencē ieņem 1. vietu⁵⁵.

Maksātnespējas tiesiskais regulējums iepriekš minētajās valstīs ir skatīts tādos jautājumos, kas saistīti ar maksātnespējas procesa uzsākšanas izmaksām, maksātnespējīgo parādnieku saimnieciskā potenciāla invertējumu saistībā ar maksātspējas atjaunošanas iespējām, maksātnespējas procesa norises ātrumu un maksātnespējas administratora izvēles kārtību.

3.1. Igaunija

Atbilstoši Likuma par valsts nodevām [*Riigilõivuseadus*]⁵⁶ 57. pantam bankrota procesa pieteikuma un reorganizācijas procesa pieteikuma maksa, ja pieteikumu iesniedz kreditors, ir 300 euro. Parādnieks par bankrota procesa pieteikumu vai parāda restrukturizācijas pieteikumu maksā valsts nodevu 10 euro apmērā.

No valsts nodevas samaksas atbrīvota nodokļu administrācija, iesniedzot bankrota procesa pieteikumu vai citu pieteikumu, kas attiecas uz bankrota procesu.

Saskaņā ar Bankrota likuma [*Pankrotiseadus*]⁵⁷ 15. panta ceturto daļu tiesai jāatliek bankrota procesa pieteikuma izskatīšana, ja ir iesniegts reorganizācijas procesa pieteikums. Pēc reorganizācijas procesa pasludināšanas likums atņem kreditoram tiesības vērsties tiesā ar tādu prasību, kura jau ir iekļauta reorganizācijas plānā (Bankrota likuma 49. pants, pirmā daļa). Bankrota procesā tiek iecelti bankrota administratori, bet reorganizācijas procesā – reorganizācijas padomdevēji.

Bankrota likuma 12. nodaļa piešķir iespēju parādniekam vienoties ar kreditoriem par izlīgumu – parāda apmēra samazināšanu vai atmaksas termiņa pagarināšanu. Izlīgumu var piedāvāt

⁵⁵ Doing Business 2015: Finland. Pieejams:

<http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/~media/giawb/doing%20business/documents/profiles/country/FIN.pdf?ver=2> [Skatīts 20.03.2015.]

⁵⁶ *Riigilõivuseadus* (Likums par valsts nodevām): Igaunijas Republikas likums. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/511072014005/consolide> [Skatīts 08.05.2015.]

⁵⁷ *Pankrotiseadus* [Bankrota likums]: Igaunijas Republikas likums. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/511072014018/consolide> [Skatīts 08.05.2015.]

parādnieks vai administrators. Lēmums par izlīgumu tiek pieņemts kreditoru sapulcē un apstiprināts tiesā. Ar lēmuma apstiprināšanu bankrota process tiek izbeigts un parādnieks atgūst tiesības pārvaldīt savu mantu. Administrators un bankrota komiteja uzrauga izlīguma izpildi.

Bankrota likums (100.–107. pants) nosaka kreditoriem pienākumu aizstāvēt savus prasījumus. Kreditoru prasījumu aizstāvēšanas procedūra notiek atsevišķā kreditoru sapulcē pēc tam, kad administrators ir pārbaudījis iesniegtos kreditoru prasījumus. Kreditora prasījums nav jāaizstāv, ja tas pamatots ar spēkā stājušos tiesas vai šķīrējtiesas nolēmumu, ja nodrošinātais prasījums pamatots ar spēkā stājušos tiesas vai šķīrējtiesas nolēmumu, ja nodrošinātais prasījums ierakstīts zemesgrāmatā, kuģu reģistrā, komercķīļu reģistrā vai Igaunijas Vērtspapīru centrālajā reģistrā. Ja kreditora prasījums vai tā kārtā ir aizstāvēta kreditoru sapulcē, to vairs nevar apstrīdēt, izņemot, ja prasījums pamatots ar nepatiesu informāciju vai likuma pārkāpumu. Ja prasījums vai tā kārtā nav aizstāvēta kreditoru sapulcē, par tā apstiprināšanu lemj tiesa.

Parādnieka – juridiskās personas ātra likvidācija nav Bankrota likuma primārais mērķis. Ja bankrota process nav pabeigts divu gadu laikā no pasludināšanas dienas, administratoram jāiesniedz pārskats par iemesliem, kas kavē bankrota procesa izbeigšanu (Bankrota likuma 165. panta pirmā daļa).

Atbilstoši Bankrota likuma 59. pantam personas, kurām piešķirtas tiesības strādāt par administratoriem, tiek iekļautas bankrota administratoru sarakstā. Pēc bankrota procesa pieteikuma pieņemšanas tiesa ieceļ pagaidu administratoru, par kura apstiprināšanu lemj pirmajā kreditoru sapulcē. Ja kreditoru sapulce noraida tiesas ieteikto administratora amata kandidatūru, tai jāievēl jauns administratora amata kandidāts. Šādā gadījumā tiesai piecu dienu laikā pēc kreditoru sapulces jālemj par kreditoru sapulces ieteiktā administratora iecelšanu amatā.

Reorganizācijas procesā tiesa ieceļ reorganizācijas padomdevēju, pēc izvēles ņemot vērā parādnieka viedokli (Reorganizācijas likuma 15. panta pirmā daļa)⁵⁸.

3.2. Lietuva

Civilprocesa likums⁵⁹ nosaka, ka bankrota procesa vai restrukturizācijas procesa pieteicēji ir atbrīvoti no valsts nodevas samaksas (81. panta pirmās daļas 8. un 9. punkts). Valsts nodeva nav jāmaksā lietās, kas saistītas ar bankrota vai restrukturizācijas procesu, tai skaitā bankrota administratoram nav jāmaksā valsts nodeva par debitoru parādu piedziņu.

⁵⁸ *Saneerimisseadus* (Reorganizācijas likums): Igaunijas Republikas likums. Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/510072014027/consolide> [Skatīts 08.05.2015.]

⁵⁹ *Civilinio proceso kodeksas* (Civilprocesa likums): Lietuvas Republikas likums. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=479147&p_tr2=2 [Skatīts 08.05.2015.]

Uzņēmumu bankrota likuma⁶⁰ 13.¹ pantā noteikts, ka parādnieka mantas neesamības vai nepietiekamības gadījumā tiesa var uzsākt vienkāršoto bankrota procesu. Šajā gadījumā tiesa uzliek par pienākumu bankrota procesa pieteicējam iemaksāt depozītu bankrota procesa izmaksu segšanai. Depozīta apmērs nevar pārsniegt 25 valstī noteikto minimālo mēnešalgu kopsummā apmēru.

Uzņēmumu bankrota likuma 28.–29. pants paredz izlīguma iespēju, ja kreditori piekrīt samazināt prasījuma summu, atlikt saistību izpildes termiņu vai atteikties no prasījuma. Par izlīgums jānobalso kreditoriem, kuru prasījumi kopumā veido vismaz divas trešdaļas no kopējās kreditoru prasījumu summas. Izlīgums pieļaujams visās parādnieka bankrota procesa stadijās, līdz brīdim, kad stājies spēkā tiesas nolēmums par parādnieka likvidāciju.

Priekšrocība tiek piešķirta restrukturizācijas procesam un nosaka tiesas pienākumu atteikt ierosināt bankrota procesu, ja ir ierosināts restrukturizācijas process. Tiesai jāatsaka bankrota procesa ierosināšanu arī gadījumā, ja pirms tiesas lēmuma pieņemšanas parādnieks sedz kreditora prasījumu (Uzņēmumu bankrota likuma 10. panta trešā daļa).

Uzņēmuma restrukturizācijas likuma⁶¹ 10. pantā paredzēta iespēja parādniekam pieteikties vienkāršotajam restrukturizācijas procesam.

Bankrota procesā pienākumus veic bankrota administrators, bet restrukturizācijas procesā – restrukturizācijas administrators.

Gan bankrota administratora, gan restrukturizācijas administratora pienākumus var veikt fiziskās personas un juridiskās personas.

Uzņēmumu bankrota likums paredz kreditoru interešu aizsardzībai izveidot kreditoru sapulci un kreditoru komiteju. Uzņēmumu bankrota likuma 26. pantā un Uzņēmumu restrukturizācijas likuma 23. pantā noteikts, ka kreditoru prasījumus apstiprina tiesa pēc tam, kad tos ir apstiprinājis administrators.

Atbilstoši Uzņēmumu bankrota likuma 13.¹ pantam tikai vienkāršotais bankrota process nevar ilgt vairāk par vienu gadu no procesa uzsākšanas. Pārējo bankrota procesu termiņš likumā nav noteikts. Uzņēmumu bankrota likuma 33. panta trešajā daļā noteiktas tiesības norakstīt to parādnieka mantu, ko nav izdevies pārdot 24 mēnešu laikā no bankrota procesa ierosināšanas dienas.

Bankrota administratori un restrukturizācijas administratori ir iedalīti katrs savos sarakstos. Saraksta ietvaros administratori attiecīgi iedalīti fiziskajās un juridiskajās personās. Administratori ir norādīti sarakstā hronoloģiskajā secībā pēc ierakstīšanas datuma. Sarakstu ved Uzņēmumu bankrota pārvaldes departaments.

Bankrota administratora un restrukturizācijas administratora iecelšanas kārtība ir atšķirīga.

⁶⁰ *Įmonių bankroto įstatymas* (Uzņēmumu bankrota likums): Lietuvos Republikas likums. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=429320&p_tr2=2 [Skatīts 08.05.2015.]

⁶¹ *Įmonių restruktūrizavimo įstatymas* (Uzņēmumu restrukturizācijas likums): Lietuvos Republikas likums. Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=418092&p_tr2=2 [Skatīts 08.05.2015.]

Bankrota administratora kandidātu konkrētam procesam izvirza bankrota pieteikuma pieteicējs. Kreditoriem ir tiesības pārsūdzēt tiesas lēmumu par administratora iecelšanu.

No 2015. gada 1. janvārī Lietuvā ir ieviesta administratora kandidatūras nejaušā izvēle, izmantojot datorprogrammu. Administratora nejaušā izvēle tiks nodrošināta, datorprogrammai ņemot vērā parādnieka uzņēmuma lielumu, darbības veidu, parādnieka, tā aktīvu un kreditoru atrašanās vietu, ir vai nav uzsākams vienkāršotais bankrota process, administratora darba slodzi, administratora pieredzi. Administratoram jādod piekrišana sevis iecelšanai konkrētajā procesā. Tiesai noteiktas tiesības atteikties iecelt administratoru, kurš ir izvēlēts ar datorprogrammas palīdzību, administratora potenciāla interešu konflikta iespējas gadījumā. Tiesas nolēmumu būs administrators var pārsūdzēt. Administratora iecelšanas gadījumā tiesas nolēmums nav pārsūdzams.

Restrukturizācijas administratori netiek izvēlēti ar datorprogrammas palīdzību.

3.3. Somija

Tiesību aktos nav noteikta maksa par bankrota procesa un reorganizācijas procesa pieteikuma iesniegšanu tiesā.

Saskaņā ar Uzņēmumu restrukturizācijas likuma⁶² 1. pantu restrukturizācijas process ir paredzēts tikai dzīvotspējīgajai uzņēmējdarbībai un tās turpmākai nodrošināšanai. Restrukturizācijas process nav paredzēts maksātnespējīgiem uzņēmumiem.

Saskaņā ar Uzņēmumu restrukturizācijas likuma 24. pantu tiesai jādod priekšroka restrukturizācijas procesa pieteikuma izskatīšanai, pat ja kāds ir iesniedzis bankrota procesa pieteikumu. Bankrota procesa pieteikumi netiek izskatīti, kamēr nav izskatīts restrukturizācijas procesa pieteikums. Pēc bankrota procesa pasludināšanas tiesai nepieņem izskatīšanai restrukturizācijas procesa pieteikumus.

Somijā darbojas dažādu veidu administratori:

- 1) administrators, kas specializējas bankrota procesā – mantas administrators vai pārvaldnieks;
- 2) administrators, kas specializējas restrukturizācijas procesā.

Saskaņā ar Bankrota likuma⁶³ 17. nodaļas 3. panta 1. daļu bankrota manta jāpārdod par visizdevīgāko cenu tā, lai pārdošanas rezultāts ir tik labs, cik vien iespējams.

⁶² *Laki yrityksen saneerausesta* (Likums par uzņēmumu restrukturizēšanu): Somijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930047> [Skatīts 08.05.2015.]

⁶³ *Konkursilaki* [Bankrota likums]: Somijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/aakkos.php?letter=B> [Skatīts 08.05.2015.]

Bankrota procesa ilgums nav noteikts likumā, līdz ar to uzņēmuma ātru likvidāciju nevar uzskatīt par prioritāti. Bankrota procesa ilgums parasti ir 4 līdz 12 mēneši.¹⁷¹ Taču tas var ilgst vairākus gadus atkarībā no uzņēmuma lieluma un tā darbības sarežģītības.¹⁷²

Somijā nav administratoru rindas vai reģistra. Parasti administratora kandidatūru nosaka bankrota pieteikuma iesniedzējs, attiecīgi parādnieks vai kreditors. Pirms administratora iecelšanas, tiesa uzklausā galvenos kreditorus, administratora pretendentu un, pēc savas izvēles, parādnieku un citus kreditorus (Bankrota likuma 8. nodaļas 1. panta 2. daļa). Tiesu nesaista parādnieka vai kreditora priekšlikums par administratora kandidatūras izvēli.

REZULTĀTI

Analizējot juridiskās personas maksātnespējas procesa regulējumu un piemērošanas praksi Latvijā, ir konstatēts, ka pastāvēja būtiskas likuma normu piemērošanas problēmas, kuras šobrīd jau daļēji ir atrisinātas. Lai arī saprotams, ka likuma normas tradicionāli nozari regulē vispārināti, detalizētu interpretāciju nododot piemērotāju un to kontrolētāju ziņā, maksātnespējas sfērā acīmredzami prasītos detalizētāks procesa regulējums, lai mazinātu atšķirīgu un atsevišķos gadījumos pat likuma mērķim pretēju normu tulkošanu no piemērotāju un kontrolējošo institūciju puses.

Publiski par maksātnespējas procesu būtisko problēmu ir izvirzīta maksātnespējas procesa administratora plašajām tiesībām nesejošā atbildība par likumā noteikto pienākumu nepilnīgu izpildi. Zināmā mērā šo problēmu plānots novērst ar disciplināratbildības ieviešanu.

Neieinteresētība sadarbībā jeb interešu dažādība un viedokļu atšķirība starp maksātnespējas sfērā iesaistītajām institūcijām un organizācijām – Tieslietu ministriju, Tieslietu padomi, Maksātnespējas administrāciju un Latvijas sertificēto maksātnespējas administratoru asociāciju, ir novedusi pie haotiskiem uzlabojumu meklējumiem un mēģinājumiem pastāvošajā regulējumā, taču ne konceptuālu un ģenerālu problēmu atrisināšanas, kas būtu iespējams, ar regulāriem likuma normu piemērošanas skaidrojumiem un obligātu to ievērošanu no piemērotāju puses.

Vienlaicīgi ir secināms, ka atsevišķie jaunievedumi maksātnespējas regulējumā visticamāk nerasniegs mērķi, sarežģīts maksātnespējas procesa norisi, pazeminās tā efektivitāti un kvalitāti, jo no maksātnespējas administratoru rindām izslēgs kvalificētus speciālistus. Šāda situācija izveidosies sakarā ar apstākli, ka administratori savā profesionālajā darbībā ir pielīdzināti amatpersonām, bet praktizējoši advokāti, turpmāk savu praksi ar maksātnespējas procesa administratora pienākumu pildīšanu apvienot nevarēs.

Galvenā Maksātnespējas likuma problēma ir nodrošināt maksātnespējas administratora neitralitāti. Neitrāls administrators, kurš nekādā veidā nav atkarīgs no parādnieka vai kreditora, spētu nodrošināt objektīvu lēmumu pieņemšanu un organizēt patiesi efektīva maksātnespējas procesa norisi. Pašreizējā likuma normas administratora objektivitāti nodrošināt nespēj.

Papildus norādāms, ka pastāv vairāki veidi, kā Maksātnespējas likums tiek izmantots pretēji tā tiešajiem mērķiem. Viens no tiem ir parāda piedziņas mērķim no parādnieka, iesniedzot tiesā maksātnespējas procesa pieteikumu, nevis prasības pieteikumu par parāda piedziņu, jo tādējādi tiek samazinātas tiesāšanās izmaksas. Otrs veids ir apzināta maksātnespējas procesa izmantošana kreditoru apkrāpšanai, lai saglabātu parādnieka aktīvus

un izvairītos no saistību dzēšanas pilnā apmērā. Šajā gadījumā, gan nepieciešama cieša sadarbība ar maksātnespējas administratoru un tā personīga ieinteresēšana.

Nenoliedzami paredzama problēma ir tiesiskās aizsardzības procesa un ārpus tiesiskās aizsardzības procesa īstenošana. Šajos procesos tiek turpināta parādnieka saimnieciskā darbība, taču administratoram kā juridiskās profesijas pārstāvim ne vienmēr ir pietiekamas zināšanas, lai izvērtētu tiesiskās aizsardzības pasākuma plānu pēc būtības. Tādējādi veidojas situācijas, kad tiesiskās aizsardzības pasākuma plāni ir formāli atbilstoši likumam, bet biznesa vidē nav īstenojami. Rezultātā tiek zaudēts laiks, kurā iespējams uzņēmumu varēja reorganizēt, sadalīt, pārdot, tādējādi samazinoties no parādnieka mantas atsavināšanas iegūstamajiem ienākumiem.

Lai arī kreditoru tiesības laika gaitā maksātnespējas regulējumā ir tikušas ar vien sašaurinātas, tomēr tiesības pieņemt lēmumus par rīcību ar parādnieka mantu maksātnespējas procesā daļēji vēl ir saglabātas. Ir pamatots pieņēmums, ka izslēdzot kreditoru tiesības lemt par jebkādu rīcību ar parādnieka mantu, izzustu fiktīvo kreditoru problēma maksātnespējas procesā un palielinātos administratoru neitralitāte.

Gadījuma rakstura administratora nozīmēšanas sistēma sevi nav attaisnojusi. Pirmkārt, konstatējami sistēmas defekti, t.i. pastāvoša iespēja to apiet, kas tiek atrisināta tādā veidā, ka administratori apvienojas grupās un secīgi piesakās rindā uz maksātnespējas procesa lietām, kas būtiski palielina varbūtību, ka tieši kāds no grupas pārstāvjiem tiks „nejauši” izvēlēts. Tieši šis apstāklis galvenokārt bija par pamatu juridiskās adreses maiņai, jo ārpusrīgas tiesās maksātnespējas pieteikumi tika iesniegti samērā reti, kas nodrošināja pietiekami drošas iespējas iegūt vēlamu administratoru maksātnespējas procesā. Šī problēma gan zināmā mērā ir novērsta, ar 2014. gada 31. janvāri stājās spēkā jaunā administratora kandidatūras izvēles kārtība, kas iepriekš pastāvējušos piecus atsevišķus administratora amata pretendentu sarakstus atbilstoši Rīgas, Vidzemes, Kurzemes un Zemgales apgabaltiesas darbības teritorijām, aizstājot ar vienu.⁶⁴ Otrkārt, ārpus tiesiskās aizsardzības procesā ir paredzēta tiesība izvēlēties un tiesā apstiprināt administratora kandidatūru. Šāda iespēja tika izmantotas ļaunprātīgi, tādā nozīmē, ka pieteikuma iesniedzējam nemaz nebija mērķis īstenot tiesiskās aizsardzības plānu, bet tā patiesais mērķis bija uzsākt maksātnespējas procesu ar jau konkrētu administratoru. Arī šīs problēmas risināšanai tika grozīts Maksātnespējas likums⁶⁵, izslēdzot no Maksātnespējas likuma 59. panta trešo daļu, tādējādi šobrīd pasludinot maksātnespējas procesu vienlaicīgi ar

⁶⁴ Grozījumi Ministru kabineta 26.10.2010. noteikumos nr. 1001 „Kārtība, kādā Maksātnespējas administrācija izvēlas un iesaka tiesai maksātnespējas procesa administratora amata kandidātu”: Pieejami: <http://likumi.lv/ta/id/263467-grozijumi-ministru-kabineta-2010-gada-26-oktobra-noteikumos-nr-1001-kartiba-kada-maksatnespejas-administracija-izvelas-un-iesak...> [skatīts 15.05.2015]

⁶⁵ Grozījumi Maksātnespējas likumā. LR likums. Pieejami: <http://likumi.lv/ta/id/214590-maksatnespejas-likums> [skatīts 01.03.2015.].

ārpustiesas tiesiskās aizsardzības procesa izbeigšanu, tiesa apstiprina jaunu administratoru, kura kandidatūru izvēlas un tiesai iesaka Maksātnespējas administrācija. Tas nozīmē, ka gadījuma rakstura administratora iecelšana nedarbojās un tās nodrošināšanai patstāvīgi bija un iespējams būs nepieciešams pilnveidot pastāvošo regulējumu. Autora ieskatā ir pamats izvērtēt vai vispār šāda sistēma ir nepieciešama. Nodrošinot brīvas administratora izvēles tiesības palielināsies savstarpējā konkurence un maksātnespējas procesu kvalitāte, tāpat kā tas ir noticis ar citām brīvajām juridiskajām profesijām. Bez tam brīva administratora kandidatūras izvēle pastāv Somijā, kuras maksātnespējas regulējums ir atzīts par labāko pasaulē.

Interesants, bet no izmaksu pozīcijām apgrūtinošs, līdz ar to ne pārlietu reāls, ir Latvijas Sertificēto maksātnespējas procesa administratoru asociācijas aicinājums izveidot specializētu tiesu tiesiskās aizsardzības procesa un maksātnespējas procesa lietu izskatīšanai⁶⁶.

⁶⁶ Administratoru asociācija iesniegusi priekšlikumus maksātnespējas jomas attīstībai. Jurista Vārds, 2014. gada 16. decembris, Nr. 49 (851), 4.lpp.

SECINĀJUMI

- 1) Izvairīties no maksātnespējas procesa izmantošanas lētākai parādu piedziņai būtu iespējams paaugstinot maksātnespējas procesa pieteikuma iesniegšanas valsts nodevu, ja prasības pieteikumu tiesā iesniedz kreditors, šādā gadījumā valsts nodevu par maksātnespējas pieteikumu pielīdzinot prasībai, kas novērtējama naudas summā, izņemot gadījumus, ja naudas parāds jau iepriekš ticis piedzīts ar tiesas spēkā stājušos nolēmumu, bet sprieduma izpilde nav bijusi iespējama;
- 2) Lietderīgi būtu noteikt, ka TAP vai ĀTAP tiesiskās aizsardzības procesa plānu atkarībā no parādnieka uzņēmuma sarežģītības pakāpes, izstrādā vai saskaņo nevis parādnieks, kā tas ir noteikts šobrīd, bet administratora pieaicināts speciālists – auditori, konsultanti ar specializāciju uzņēmumu reorganizācijā, sadalīšanā, apvienošanā, investīciju piesaistē, attiecīgi administratora kompetencē būtu izvērtēt plāna atbilstību procesuālajām tiesību normām;
- 3) Lielāku ekonomisko efektu būtu iespējams iegūt, ja ikviens maksātnespējas process būtu sākams ar TAP vai ĀTAP. Tas ļautu iepriekš minētajam neatkarīgam ekspertam pēc maksātnespējas procesa ierosināšanas novērtēt vai parādniekam ir maksātnespējas atjaunošanas perspektīva, šāda vērtējuma sagatavošanai paredzot samērā īsu laika periodu, maksātnespējas procesa pasludināšana netiktu novilcināta;
- 4) Maksātnespējas procesā iesaistīto subjektu individuālo interešu, kas pārkāpj pārējo kreditoru intereses, izslēgšana iespējama nosakot konkrētu mantas atsavināšanas veidu secīgā kārtībā un procesuālo termiņu bez kreditoru tiesībām to mainīt, tā piemēram,
 - a. parādnieka mantas pārdošanu administrators uzsāk ar parādnieka uzņēmuma kopumā, atvēlot procedūras īstenošanai atvēlot 3 mēnešus;
 - b. nesekmīga rezultāta gadījumā administrators pārdod atsevišķi parādnieka mantu pa daļām – kustamo un nekustamo mantu, procedūras īstenošanai atvēlot 3 mēnešus;
 - c. vienlaicīgi ar parādnieka mantu tiek atsavinātas parādnieka prasījuma tiesības, procedūras īstenošanai atvēlot 3 mēnešus;
 - d. mantas un prasījuma tiesību pārdošanas neiespējamības gadījumā tās tiek norakstītas, neceļot parādnieka vārdā prasības un nevajadzīgi neievelkot maksātnespējas procesa norises laiku;
 - e. pēc parādnieka mantas un prasījumu tiesību pārdošanas vai realizēšanas seko ātra iegūto līdzekļu sadale un parādnieka likvidācija.

Parādnieka uzņēmuma un mantas pārdošanas procedūra kā imperatīva tiesību norma ar pietiekoši lielu detalizācijas pakāpi novērstu pārsūdzības iespējas, tādējādi saīsinot maksātnespējas procesa norises ilgumu;

- 5) Ar administratoru atbildības palielināšana, tai skaitā ieviešot reāli piemērojamu disciplināratbildību, un nodrošinot pietiekami plašu metodisko materiālu sagatavošanu par likuma normu piemērošanas noteikumiem, tiktu veicināta tiesību normu vienveidīgāka piemērošana bez likuma grozījumu veikšanas nepieciešamības;
- 6) Tiesības brīvi izvēlēties administratora kandidatūru parādnieka pārstāvjiem kopā ar kreditoriem ar savstarpēju balsu proporciju lēmuma pieņemšanai 30:70, lēmumu par administratora kandidatūras izvēli pieņemot ar balsu vairākumu, radītu iekšējo konkurenci un nodrošinātu administratora neitralitāti, vienlaicīgi zustu nepieciešamība uzturēt administratoru rindu;
- 7) Tehniski būtu nepieciešams grozīt Maksātnespējas likuma 118.panta ceturto daļu, papildinot to ar vārdiem: “un trešajā” un nosakot, ka “Nodokļu administrācijas (kreditora) nodokļu prasījumi, kas iesniegti šā likuma 73.panta pirmajā daļā minētajā kreditoru prasījumu iesniegšanas termiņā, tiek apmierināti pamatparāda apmērā pēc juridiskās personas maksātnespējas procesa izmaksu un šā panta otrajā un trešajā daļā noteikto kreditoru prasījumu apmierināšanas”;
- 8) Tāpat, ievērojot kreditoru vienlīdzības principu, būtu nepieciešams grozīt Maksātnespējas likuma 118.panta piekto daļu, papildinot to vairākās vietās ar vārdiem: “pamatparāda apmērā” un nosakot, ka “Pēc šā panta pirmajā daļā minēto juridiskās personas maksātnespējas procesa izmaksu segšanas un šā panta otrajā, trešajā un ceturtajā daļā noteikto kreditoru prasījumu apmierināšanas atlikušie parādnieka naudas līdzekļi tiek sadalīti to pārējo nenodrošināto kreditoru prasījumu apmierināšanai pamatparāda apmērā (bez procentiem), kuri iesniegti šā likuma 73.pantā minētajā kreditoru prasījumu iesniegšanas termiņā. Šajā kārtā tiek apmierināti arī nodrošināto kreditoru prasījumi pamatparāda apmērā to nenodrošinātajā daļā un nodrošināto kreditoru prasījumi pamatparāda apmērā to nesegtajā daļā saskaņā ar šā likuma 76.pantu, ja nodrošinātā kreditora prasījums iesniegts šā likuma 73.pantā minētajā termiņā daļas nepieciešamie grozījumi.

IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

1. Autoru kolektīvs. Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Avots, 1987;
2. Administratoru asociācija iesniegusi priekšlikumus maksātspējas jomas attīstībai. Jurista Vārds, 2014. gada 16. decembris, Nr. 49 (851);
3. Bērziņš G. Aktuālie grozījumi maksātspējas likumā: kas un kāpēc mainījies. Jurista Vārds, 2015. gada 3. marts, Nr.09(861);
4. Cers O. Parādnieku mantas atsavināšanas procedūras problēmas nav izskaustas pilnībā. Jurista Vārds, 2015. gada 3. marts, Nr. 09 (861);
5. Daugaviņš A. Neatrisinātās problēmas maksātspējas procesu norisē. Jurista Vārds, 2015. gada 3. marts, Nr. 09 (861);
6. Maksātspējas administrācija. Maksātspējas administrācijas skaidrojumi un atziņas. 2008-2014. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2015;
7. Valsts kontrole. 2015. gada 3. marta Revīzijas ziņojumā Nr.2.4.1-5/2014. Kopsavilkums: Pieejami: http://www.lrvk.gov.lv/uploads/reviziju-ziņojumi/2014/2.4.1-5_2014/2.4.1-5_2014/butiskais-par-maksatnespeju-180315.pdf [Skatīts 15.05.2015];
8. Doing Business 2015: Finland. – P. 14–15. Pieejams: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/~~/media/giawb/doing%20business/documents/profiles/country/FIN.pdf?ver=2> [Skatīts 20.03.2015.];
9. OECD Economic Surveys: Latvia February 2015. Pieejams: http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-surveys-latvia-2015_9789264228467-en#page101 [Skatīts:20.03.2015];
10. Maksātspējas likums. LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/214590-maksatnespejas-likums> [Skatīts 01.03.2015.];
11. Grozījumi Maksātspējas likumā. LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/269517-grozijumi-maksatnespejas-likuma> [skatīts 01.03.2015.];
12. Civillikums. LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=225418> [Skatīts 01.05.2015.];
13. Grozījumi Civilprocesa likumā. LR likums. Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/272495-grozijumi-civilprocesa-likuma> [skatīts 01.03.2015.]
14. Grozījumi Ministru kabineta 26.10.2010. noteikumos nr. 1001 „Kārtība, kādā Maksātspējas administrācija izvēlas un iesaka tiesai maksātspējas procesa administratora amata kandidātu”: Pieejams: <http://likumi.lv/ta/id/263467-grozijumi->

- ministru-kabineta-2010-gada-26-oktobra-noteikumos-nr-1001-kartiba-kada-maksatnespejas-administracija-izvelas-un-iesak... [skatīts 15.05.2015];
15. Iespējamie grozījumi Maksātnepejas likumā. Pieejams:
<http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/E02F90E2A228A1C8C2257DAA003ADDA7?OpenDocument> [skatīts 01.03.2015.];
16. *Riigilõivuseadus* (Likums par valsts nodevām): Igaunijas Republikas likums.
Pieejams: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/511072014005/consolide>
[Skatīts 08.05.2015.];
17. *Pankrotiseadus* [Bankrota likums]: Igaunijas Republikas likums. Pieejams:
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/511072014018/consolide> [Skatīts 08.05.2015.];
18. *Saneerimisseadus* (Reorganizācijas likums): Igaunijas Republikas likums. Pieejams:
<https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/510072014027/consolide> [Skatīts 08.05.2015.];
19. *Civilinio proceso kodeksas* (Civilprocesa likums): Lietuvas Republikas likums.
Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=479147&p_tr2=2
[Skatīts 08.05.2015.];
20. *Įmonių bankroto įstatymas* (Uzņēmumu bankrota likums): Lietuvas Republikas likums.
Pieejams: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=429320&p_tr2=2
[Skatīts 08.05.2015.];
21. *Įmonių restruktūrizavimo įstatymas* (Uzņēmumu restruktūrizācijas likums): Lietuvas Republikas likums. Pieejams:
http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_e?p_id=418092&p_tr2=2 [Skatīts 08.05.2015.];
22. *Laki yrityksen saneerauksesta* (Likums par uzņēmumu restruktūrizēšanu): Somijas Republikas likums. Pieejams: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19930047>
[Skatīts 08.05.2015.];
23. *Konkurssilaki* [Bankrota likums]: Somijas Republikas likums. Pieejams:
<http://www.finlex.fi/en/laki/kaannokset/aakkos.php?letter=B> [Skatīts 08.05.2015.];
24. Latvijas Republikas Augstākā tiesa. Tiesu prakse juridiskās personas maksātnepejas procesa lietās. Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015];
25. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 31.oktobra spriedums lietā SPC-27/2014. Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015];
26. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 30. septembra spriedums lietā SPC-28/2014. Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015];

27. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 15. janvāra spriedums lietā SKC-101/2014. Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015];
28. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 08. aprīļa spriedums lietā SKC-117/2014. Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015];
29. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 11. septembra spriedums lietā SPC-38/2013. Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015];
30. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 23. oktobra lēmums lietā SPC-48/2013. Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015];
31. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 25. aprīļa lēmums lietā SPC-1/2012. Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015];
32. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 25. janvāra spriedums lietā SKC-25/2012. Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015];
33. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 08. februāra spriedums lietā SKC-622/2012. Pieejams: <http://at.gov.lv> [skatīts 03.04.2015].

Bakalaura darbs “Juridiskās personas maksātspējas process. Tendences un risinājumi”
izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie
informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Dainis Krišjānis

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr.iur Aivars Lošmanis

Recenzents:

Darbs iesniegts Civiltiesību zinātņu katedrā 18.05.2015.

Dekāna pilnvarotā persona:

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sekretāre: